

Το ταξίδι του Φρειδερίκου Θείρσιου στην Ελλάδα (1831-1832) μέσα από τις επιστολές του προς τη σύζυγό του, ως πηγή αρχαιολογικής μαρτυρίας για την Πελοπόννησο

Ιωάννα Σπηλιοπούλου

Κατά τη διάρκεια μίας πολύμηνης παραμονής του στην Ελλάδα (1831-1832), ο ξακουστός Γερμανός Κλασικός Φιλολόγος και φιλέλληνας Friedrich Thiersch ή Ειρηναίος Θείρσιος, όπως συνήθως αναφέρεται στα ελληνικά κείμενα[1], επισκέφτηκε και πολλά μέρη της Βορειοανατολικής και Κεντρικής Πελοποννήσου: τη Ναυπλία, το Άργος, την Τίρυνθα, τις Μυκήνες, τη Νεμέα, τον Φλ(ε)ιούντα, την Μαντίνεια, τον Αρκαδικό Ορχομενό, τη Στύμφαλο, τη Σικυώνα, την Κόρινθο και την Ισθμία. Μέσα από την αλληλογραφία του με τη γυναίκα του, μία σημαντική ιστορική πηγή για την κρίσιμη περίοδο των πολιτικών διενέξεων που μεσολάβησαν από τη δολοφονία του Καποδίστρια έως την άφιξη του Όθωνα, προκύπτουν και πολύτιμες αρχαιολογικές πληροφορίες για τα μέρη που επισκέφτηκε, που φωτίζουν εν μέρει άγνωστες πτυχές της ιστορίας της ελληνικής αρχαιολογίας[2].

Αξιοσημείωτο είναι ότι στην εξερεύνηση της Ελλάδας κατά τον 17ο και 18ο αιώνα δεν συμμετείχαν σχεδόν καθόλου Γερμανοί. Οι περισσότεροι περιηγητές που μετέφεραν στην Ευρώπη τις πρώτες λεπτομερείς αναφορές για την Ελλάδα και τα μνημεία της ήταν Άγγλοι και Γάλλοι[3]. Μόνο όταν ξεκίνησε η Οθωνική περίοδος, έφτασε το πρώτο κύμα επισκεπτών από τη Γερμανία. Ανάμεσά τους υπήρχαν, εκτός από ζωγράφους και αρχιτέκτονες, και πολλοί αρχαιογνώστες. Ως πρώτος θα πρέπει να αναφερθεί ο Φρειδερίκος ή Ειρηναίος Θείρσιος (1784-1860), που ήλθε τον Σεπτέμβριο του 1831 στην Ελλάδα ως απεσταλμένος του βασιλιά της Βαυαρίας, Λουδοβίκου Α', επειδή έχαιρε μεγάλης εκτίμησης από ελληνικής πλευράς, λόγω της ενεργής συμμετοχής του στον απελευθερωτικό αγώνα[4]. Κατά τη διάρκεια της πολύμηνης παραμονής του στη χώρα (14 Σεπτεμβρίου 1831 – 4 Σεπτεμβρίου 1832), έκανε πολυάριθμα ταξίδια στην επαρχία, που διακόπτονταν συνεχώς εξαιτίας των διπλωματικών του καθηκόντων. Από τις δημοσιευμένες επιστολές προς τη σύζυγό του Αμαλία, πληροφορούμαστε ότι στα ταξίδια αυτά είχε πραγματοποιήσει και πολλές μικρές ανασκαφές σε διάφορα μέρη (Άργος, Μυκήνες, Τίρυνθα, Ηραίον του Άργους, Νεμέα, Αίγινα, Δελφούς κ.ά.), κάτι όχι ασυνήθιστο ήδη από τον 18ο αιώνα[5]. Οι επιστολές αυτές δημοσιεύτηκαν στο σημαντικότερο λογοτεχνικό περιοδικό της εποχής, το “Morgenblatt für gelehrte Stände” («Πρωινό Φύλλο για μορφωμένα κοινωνικά στρώματα»)[6], όργανο του εκδότη Johann Friedrich Cotta (1764-1832)[7], αφού πρώτα υπέστησαν λογοκρισία για καθαρά πολιτικούς λόγους[8].

Τα πρωτότυπα κείμενα των επιστολών πρόκειται να δημοσιευθούν προσεχώς με εισαγωγή του Hans Martin Kirchner[9], αρχαιολογικό και ιστορικό υπομνηματισμό του Καθηγητή Hans Rupprecht Goette (Πανεπιστήμιο Giessen / Κεντρική Υπηρεσία του Γερμανικού Αρχαιολογικού Ινστιτούτου, Βερολίνο) και της Ιωάννας Σπηλιοπούλου, ελληνική μετάφραση της ίδιας, καθώς και απεικονίσεις, κυρίως από περιηγητικές

εκδόσεις της εποχής. Η επικείμενη δίγλωσση έκδοση θα φέρει τον τίτλο: *Friedrich Thiersch, Reisebriefe aus Griechenland an seine Frau in der Fassung der Publikation im "Morgenblatt für gelehrte Stände"* (1831-1832) / Φρειδερίκος Θείρσιος, Ταξιδιωτικές Επιστολές προς τη σύζυγό του από την Ελλάδα, όπως αυτές δημοσιεύτηκαν στο «Πρωινό Φύλλο για μορφωμένα κοινωνικά στρώματα» 1831-1832.

Η έκδοση ξεκινά με μία εισαγωγή έντεκα σελίδων του Hans-Martin Kirchner, που επιγράφεται «Συλλογισμοί γύρω από τις ταξιδιωτικές επιστολές του Θείρσιου από την Ελλάδα» (*"Gedanken zu Thierschs Reisebriefen aus Griechenland"*), μία καταλυτική μαρτυρία για την προσωπικότητα και το ταξίδι-αποστολή του Φρειδερίκου Θείρσιου στην Ελλάδα, το οποίο αρχίζει μόλις λίγες μέρες πριν τη δολοφονία του Καποδίστρια.

Για να κατανοήσουμε συνολικά το νόημα αυτών των ταξιδιωτικών εντυπώσεων, θα πρέπει πρώτα να ενημερωθούμε εν συντομία για το πόσο ενεργά είχε ταχθεί ο Θείρσιος υπέρ του φιλελληνικού κινήματος, αλλά και για τις επιστημονικές διενέξεις που διαμείβονταν περί το 1830 ανάμεσα στους ερευνητές της αρχαιότητας σε σχέση με τις ρίζες του ελληνικού πολιτισμού.

Ο Θείρσιος σπούδασε αρχικά Θεολογία στο Πανεπιστήμιο της Λειψίας. Αργότερα, μετά την κατάληψη της πατρίδας του το 1807 από τους Γάλλους, μετακόμισε στη Γοτίγγη (Göttingen), όπου εκπόνησε και υποστήριξε τη διατριβή του στην Κλασική Φιλολογία, κάνοντας στη συνέχεια και υφηγεσία. Το 1812 ίδρυσε στο Μόναχο το Φιλολογικό Ινστιτούτο, που συνδεόταν στενά με τη Βαυαρική Ακαδημία Επιστημών (Bayerische Akademie der Wissenschaften), γι' αυτό και θεωρείται ο κατ' εξοχήν θεμελιωτής της Κλασικής Φιλολογίας και των Ανθρωπιστικών Σπουδών στη Βαυαρία. Στον εναρκτήριο μάλιστα λόγο που εξεφώνησε το ίδιο έτος στην Ακαδημία, αναφέρθηκε στις εξελίξεις της φιλολογικής επιστήμης αναφορικά με την Αρχαία Ελλάδα, προφητεύοντας την ανάσταση του Ελληνικού Έθνους. Το 1826, με τη μεταφορά της έδρας του Πανεπιστημίου από την παλαιότερη βαυαρική πρωτεύουσα, Landshut, στο Μόναχο, ανακηρύσσεται εκεί τακτικός καθηγητής, ενώ από το 1848 αναλαμβάνει την προεδρία της Βαυαρικής Ακαδημίας Επιστημών[10].

Ήδη κατά τη διάρκεια της παραμονής του στη Γοτίγγη, ο Θείρσιος είχε μπει σε ένα κύκλο συμφοιτητών του, που τραγουδούσαν ελληνικά τραγούδια, κάτι που ξύπνησε το ενδιαφέρον του για τους ανθρώπους που ζούσαν στην Αττική, την Ήπειρο, την Πελοπόννησο και τα ελληνικά νησιά. Το 1814 γνώρισε στη Βιέννη και τον μετέπειτα Κυβερνήτη της Ελλάδας, Ιωάννη Καποδίστρια, έγινε μέλος της Φιλομούσου Εταιρείας[11] και άρχισε να συχνάζει στους κύκλους της ελληνικής παροικίας. Το 1815, κατά τη διάρκεια μιας ερευνητικής παραμονής του στο Παρίσι, γνώρισε τον Αδαμάντιο Κοραή. Σε μία δεύτερη μακρά παραμονή του στο Παρίσι, ο Κοραής του ξύπνησε την ιδέα να ιδρύσει στο Μόναχο ένα οικοτροφείο για νεαρούς Έλληνες, που θα τούς παρείχε τη δυνατότητα να σπουδάσουν στη Γερμανία. Με υποστήριξη του τότε βασιλιά της Βαυαρίας, Μαξιμιλιανού Α', καθώς και της Φιλομούσου Εταιρείας, υλοποιήθηκε το σχέδιο και έτσι μεταξύ του 1815 και 1817 ιδρύθηκε το "Athenäum", που υποστήριξε στις σπουδές τους πολλούς νέους από την Ελλάδα, οι οποίοι κατέλαβαν καίριες θέσεις μετά τον επαναπατρισμό τους[12].

Η επίσκεψη του πατέρα του Όθωνα, Λουδοβίκου Α', το 1830 στη Ρώμη υπήρξε

καταλυτική για τον Θείρσιο. Εκεί συνάντησε τον απεσταλμένο του στην Ελλάδα, Heideck, να έχει επιστρέψει από τη χώρα βαριά άρρωστος με ελονοσία. Εκμεταλλευόμενος ο Λουδοβίκος την ελληνομάθεια του Θειρσίου, τον οποίο είχε ήδη στη βαυαρική αυλή ως μοναδικό του σύμβουλο επί των ελληνικών ζητημάτων, αποφάσισε να τον στείλει αυτή τη φορά αντί του Heideck στην Ελλάδα. Εξάλλου ήταν ο πρώτος Γερμανός φιλόλογος που θα πήγαινε στη χώρα, εφόσον πριν από αυτόν είχαν ταξιδέψει στην Ελλάδα στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού περιηγητισμού κατά κύριο λόγο αρχιτέκτονες, γεωμέτρες και καλλιτέχνες με αρχαιολογικά ενδιαφέροντα[13]. Οι προαναφερθέντες δημοσίευσαν σε περιηγητικές εκδόσεις τις εκτενείς ταξιδιωτικές τους εντυπώσεις, γι' αυτό και η Ελλάδα του 1831 είχε πάψει προ πολλού να αποτελεί για τους Ευρωπαίους *terra incognita*. Επομένως ο Θείρσιος είχε άφθονο υλικό για να προετοιμάσει το ταξίδι του, όχι όμως και τον απαιτούμενο χρόνο, όπως θα δούμε στη συνέχεια.

Στην Ελλάδα έρχονταν πλέον σχεδόν όλοι οι ερευνητές της αρχαιότητας. Έτσι, τρεις εβδομάδες πριν περάσει ο Θείρσιος για τελευταία φορά από τη Ναυπλία (10 Αυγούστου 1832), για να πάρει στη συνέχεια τον δρόμο της επιστροφής στη χώρα του, είχε ήδη καταφτάσει στην πρώτη πρωτεύουσα του νεοσύστατου κράτους ο Λουδοβίκος Ρος (25 Ιουλίου 1832)[14]. Ο ίδιος ο Θείρσιος είχε συγγράψει μεταξύ των ετών 1816 και 1824 το βιβλίο *Über die Epochen der bildenden Kunst unter den Griechen* (=Περί των περιόδων της εικαστικής τέχνης των Ελλήνων), θέτοντας κατ' αυτόν τον τρόπο υπό αμφισβήτηση την μέχρι τότε ισχύουσα θεωρία του Winckelmann για την μεμονωμένη άνθιση της ελληνικής τέχνης στον χώρο της Μεσογείου, εφόσον εξέφρασε την υπόθεση ότι οι ρίζες της ελληνικής τέχνης ανάγονται στην Αίγυπτο και ότι οι ανατολικές αυτές επιρροές έφτασαν στην Ελλάδα μέσω Μεσοποταμίας. Για να αμβλύνει αυτή την ακραία θεωρία ο αρχαιολόγος της Γοτίγγης Karl Otfried Müller (1797–1840)[15], περιόρισε αυτές τις επιρροές μόνο στο πεδίο των τεχνικών της αρχαίας ελληνικής τέχνης. Έτσι αναγκάστηκε ο Θείρσιος να γυρέψει στήριγμα στον Λουδοβίκο Ρος, για να τον προασπιστεί έναντι των θέσεων του Müller. Και θα έπρεπε να φτάσουν οι αρχαιολογικές επιστήμες μετά από έναν και πλέον αιώνα στην αποκρυπτογράφηση της Γραμμικής Β' γραφής από τους Ventris και Chadwick, για να επιβεβαιωθούν οι απόψεις του Θειρσίου και των υπολοίπων αντιπάλων του Müller, επεκτεινόμενες και στο πεδίο της γλώσσας.

Την 21η Αυγούστου του 1831 έφυγε ο Θείρσιος από το Μόναχο με μία ταξιδιωτική άμαξα και προορισμό του την Τεργέστη, για να επιβιβασθεί στο πλοίο που θα τον έφερνε στην Ελλάδα, προβάλλοντας ως επίσημη αιτία τη διεξαγωγή αρχαιολογικής έρευνας. Τί ήταν όμως πραγματικά αυτό που τον οδήγησε ειδικά εκείνο το πολυτάραχο φθινόπωρο του 1831 στη χώρα μας ως απεσταλμένο του Λουδοβίκου; Για ποιο επίσης λόγο δεν δημοσίευσε τις ταξιδιωτικές του επιστολές στην τόσο σημαντική και οικεία του «Γενική Εφημερίδα του Augsburg» (*"Augsburger Allgemeiner Zeitung"*) [16] με την οποία είχε στενή συνεργασία[17], αλλά στο λογοτεχνικό περιοδικό *"Morgenblatt für gebildete Stände"*, και πάλι όργανο του Cotta[18]; Γιατί αυτό το ταξίδι ξεκίνησε χωρίς μακρά προετοιμασία και παρατάθηκε πέραν των θερινών τριμήνων διακοπών του Πανεπιστημίου, οδηγώντας τον Θείρσιο να πάρει επιπρόσθετα έξι εβδομάδες ερευνητική εκπαιδευτική άδεια, ξεπερνώντας συνολικά ένα έτος; Αυτά και

άλλα πολλά ερωτήματα γεννώνται στον υποψιασμένο αναγνώστη, που έκπληκτος πληροφορείται ότι ο Θείρσιος είχε ήδη στραφεί προς το στρατόπεδο των αντιπάλων του Καποδίστρια[19] και ότι η πολιτική τον ενδιέφερε περισσότερο από τις αρχαιοότητες, και γι' αυτόν τον λόγο είχε πάρει την εκπαιδευτική άδεια από το Πανεπιστήμιο του Μονάχου. Κύριος λοιπόν στόχος του ταξιδιού του ήταν να προετοιμάσει αποτελεσματικά το έδαφος για την ανακήρυξη του Όθωνα ως βασιλιά της Ελλάδας και να εκθέσει στη βαυαρική αυλή την πολιτική και οικονομική κατάσταση του υπό συγκρότηση ελληνικού κράτους. Καρπός της μονοετούς αυτής παραμονής του στη χώρα (1831-1832) υπήρξε το δίτομο έργο του *De l' état actuel de la Grèce et des moyens d' arriver à sa restauration*, στο οποίο ασχολείται με την πολιτική κατάσταση της χώρας στα χρόνια του Καποδίστρια και στο διάστημα που μεσολάβησε από τη δολοφονία του Κυβερνήτη έως την άφιξη του Όθωνα στην Ελλάδα.

Τώρα όμως ας περάσουμε στην αρχαιολογική του περιπλάνηση και τις μικρο-ανασκαφές που διενήργησε, περιοριζόμενοι στην Αργολιδοκορινθία και τη γειτονική της Αρκαδία, εφόσον η παρούσα δημοσίευση αποτελεί μόνο προαναγγελία της επικείμενης δίγλωσσης σχολιασμένης έκδοσης.

Ναυπλία, 21 Σεπτ.

Στις 14 Σεπτεμβρίου του 1831, μετά από ένα ταξίδι 16 ημερών, έφτασε ο Θείρσιος με πλοίο από την Τεργέστη στο ύψος της Κέρκυρας. Την 21η Σεπτεμβρίου βρίσκεται στο ύψος της Ύδρας και των Σπετσών και συνεχίζει για τη Ναυπλία, από όπου γράφει στη γυναίκα του Αμαλία:

Nauplia, den 21ten Sept.

Meine Gesundheit ist nie besser gewesen, das Wetter ist bewundernswürdig, wie bei uns im hohen Sommer, und der Teil von Griechenland, den ich hier um den Golf von Nauplia sehe, gegenüber Argos mit der Burg Larissa, seitwärts in der schönen Ebene die Ruinen von Tiryns, bezaubernd [...]. Auch in Bezug auf die Cholera und die Pest ist hier keine Besorgnis. In vier Tagen schreibe ich an Dich und andere ausführliche Briefe über Syra, hoffe aber, daß dieser früher mit den guten Nachrichten ankommen soll.

[=Ποτέ δεν ήταν η υγεία μου σε καλύτερη κατάσταση, ο καιρός είναι θαυμάσιος, όπως στη χώρα μας το κατακαλόκαιρο, και το κομμάτι της Ελλάδας που βλέπω εδώ γύρω από τον Αργολικό κόλπο, απέναντι το Αργος με την Ακρόπολη της Λάρισας, στα πλάγια τα ερείπια της Τίρυνθας μέσα στην ωραία πεδιάδα, μαγευτικό [...]. Αλλά και με τη χολέρα και την πανούκλα δεν υπάρχει εδώ τίποτα το ανησυχητικό. Σε τέσσερις μέρες θα γράψω σε σένα και σε άλλους αναλυτικά για τη Σύρα, ελπίζοντας ότι αυτό εδώ το γράμμα με τα καλά νέα θα φτάσει νωρίτερα].

Αργος, 26 Σεπτ.

Πέντε μέρες αργότερα ο Θείρσιος γράφει στη σύζυγό του, ενθουσιασμένος για τις αρχαιολογικές εξορμήσεις που έκανε από το Αργος στις πανάρχαιες κυκλώπειες πόλεις της Αργειακής γης, Τίρυνθα και Μυκήνες.

Argos, den 26ten Sept.

Denselben Tag früh bin ich mit Hn. Metzger, in Begleitung des Hn. Rhisos und des Hn. Schinas, eines von den jungen Griechen, die in Deutschland gebildet worden, hierher über Tiryns aufgebrochen. Unsere Absicht ist, diesen Winkel des rossenährenden Argos (μυχὸς Ἀργεὸς ἵπποβότοιο) und seine uralten zyklopischen Städte zu sehen, von denen Tiryns und Mykene noch in denselben Trümmern liegen, welche schon Pausanias beschrieben hat. Der Weg von Nauplia aus führt über die Ebene, welche sich oben am Schlusse des argolischen Busens zwischen dem Meere und den Gebirgen ausbreitet, durch einige neue Anlagen in der verödeten, baumlosen Gegend nach den Ruinen von Tiryns, welche sich über einen langen Felsenrücken, mitten in der Ebene ausbreiten [...]. Die zyklopischen Mauern, der aus ungeheueren Felsblöcken gebildete bedeckte Gang, der über einem kolossalen Unterbau sich erhebende Turm sind von gleich großartigem Charakter einer Heldenzeit.

[=Φτάσαμε με τον κ. Metzger[20] την ίδια μέρα στο Άργος μέσω Τίρυνθας, συνοδούμενοι από τον κ. Ρίζο[21] και τον κ. Σχινά[22], έναν από τους Έλληνες της νεώτερης γενιάς, που σπούδασαν στη Γερμανία. Σκοπός μας είναι να γνωρίσουμε αυτή τη γωνιά της ιπποτρόφου Αργειακής γης (μυχὸς Ἀργεὸς ἵπποβότοιο) και τις πανάρχαιες κυκλόπειες πόλεις του, από τις οποίες η Τίρυνς και οι Μυκήνες κείτονται ακόμη μέσα στα ίδια ερείπια, που ήδη περιέγραψε ο Πausanίας[23]. Ο δρόμος από το Ναύπλιο οδηγεί μέσω της πεδιάδας, που απλώνεται μεταξύ της άκρης του αργολικού κόλπου και των βουνών σε μία έρημη περιοχή χωρίς καθόλου βλάστηση και φτάνει στα ερείπια της Τίρυνθας, που εκτείνονται στη μέση της πεδιάδας πάνω σε μία επιμήκη βραχώδη ράχη [..]. Τα κυκλώπεια τείχη (εικ. 1), η σκεπαστή πύλη κατασκευασμένη από πελώρια κομμάτια βράχου και ο πύργος που υψώνεται πάνω σε μία κολοσσιαία βάση έχουν εξίσου τον μεγαλειώδη χαρακτήρα μιας ηρωικής εποχής].

Στο ίδιο γράμμα της 26ης Σεπτεμβρίου εκφράζει ο Θείσιος την απογοήτευσή του από τη σύγχρονη πόλη του Άργους, που δεν είναι πλέον αντάξια του ονόματός της, σε αντίθεση με την Ακρόπολη της Λάρισας που δεσπόζει στο βάθος, τα ερειπωμένα τείχη της οποίας αποτελούν άφθαρτα κατάλοιπα της ελληνικής προϊστορίας.

Wir kamen von Tiryns, das von Nauplia nur Dreiviertelstunden entfernt ist, den Abend noch bei guter Zeit in Argos an und fanden, statt der durch den Glanz ihres Namens, den Wechsel ihrer Schicksale erinnerungsreichen Stadt, eine Menge von niedern Hütten, aus Backsteinen gebaut, und von zahllosen Ruinen unterbrochen: die ersten Anfänge der aus einer gänzlichen Zerstörung sich erhebenden Stadt, auch schon untermischt mit einzelnen schönen neuen Häusern, und hinter ihr auf hohem, steilem Gebirge die alte Burg Larissa, welche in ihren zerfallenden Mauern die Spuren venetianischer Herrschaft und in ihrem zyklopischen Grundbau die unvergänglichen Überreste hellenischer Vorzeit trägt.

[=Από την Τίρυνθα, που απέχει από το Ναύπλιο μόνο τρία τέταρτα, φτάσαμε εγκαίρως το βράδυ στο Άργος (εικ. 2), και αντί να βρούμε μία πόλη αντάξια του ονόματός της, αντικρύσαμε μία σειρά από ευτελείς καλύβες φτιαγμένες από τούβλα, με αμέτρητα ερείπια να παρεμβάλλονται ανάμεσά τους: τις απαρχές μιας πόλης που αρχίζει να ξανακτίζεται μετά από μία ολοσχερή καταστροφή, ήδη σε μία ανάκατη μορφή με ωραία μεμονωμένα νεόδμητα σπίτια[24], και πίσω της πάνω σε απόκρηνο ύψωμα το αρχαίο κάστρο της Λάρισας (εικ. 3), που τα ερειπωμένα τείχη του (εικ. 4)

φέρουν τα ίχνη της ενετικής κατάκτησης, το δε κυκλώπειο κάτω μέρος του τα άφθαρτα κατάλοιπα της ελληνικής προϊστορίας[25].

Μυκήνες, 28 Σεπτ.,

Μετά από δύο ημέρες γράφει ο Θείρσιος με μεγάλο θαυμασμό για την επίσκεψή του στις Μυκήνες, αναφέροντας και τη μικροανασκαφή που επιχείρησε στον Θησαυρό του Ατρέα.

Mykenai, den 28ten Sept.

Mykene ist noch in denselben Ruinen vorhanden, in welchen sie Pausanias gesehen, und in denen sie seit fünfhundert Jahren vor unserer Zeitrechnung liegt, wo die Stadt von ihrer Nachbarin Argos in Ruinen geworfen ward. Die zyklopische Gasse mit dem Löwentor, das unterirdische Hohlgebäude, in welchem Atreus seine Waffen und Kostbarkeiten aufbewahrte, und die Trümmer von fünf anderen zeigen, gleich den Trümmern von Tiryns, den Charakter und das Leben jener ältesten griechischen Zeit, das sich hier den Augen, wie in den homerischen Gesängen dem Gemüthe, ausdrückt. Wer das alte Griechenland kennen und verstehen will, muß notwendig von diesem seinem ältesten Heiligtum anfangen und mit Athen endigen, was auch wohl im Ganzen mein Weg sein wird, und ich preise mich schon jetzt glücklich, durch die Umstände vor andern begünstigt und dieser Kenntnisse durch eigene Anschauung theilhaftig geworden zu sein. Im Schatzhause des Atreus habe ich zum Teil den Grund ausgraben lassen, der gegen die Mauer aus rotem Estrich, gegen den Eingang aus Marmorplatten besteht, und einige Trümmer seiner kostbaren Säulen gerettet.

[=Οι Μυκήνες βρίσκονται ακόμα μέσα στα ίδια ερείπια που τις είδε ο Πausανίας και κείτονται μέσα σε αυτά ήδη 500 χρόνια προ Χριστού, από τότε που η πόλη καταστράφηκε από το γειτονικό Άργος[26]. Ο κυκλώπειος στενός δρόμος με την Πύλη των Λεόντων (εικ. 5), το υπόσκαφο οικοδόμημα στο οποίο φύλαγε ο Ατρέας τα όπλα και τα κειμήλιά του, και τα ερείπια πέντε άλλων, ιδίων με αυτά της Τίρυνθας, μαρτυρούν τον χαρακτήρα και τη ζωή της πανάρχαιας εκείνης ελληνικής εποχής, που αποτυπώνεται εδώ οπτικά, ενώ στα ομηρικά έπη εκφράζεται ψυχικά. Όποιος θέλει να γνωρίσει και να κατανοήσει την αρχαία Ελλάδα, θα πρέπει να αρχίσει υποχρεωτικά από αυτό εδώ το αρχαιότερο ιερό της και να καταλήξει στην Αθήνα, δρόμο που θα ακολουθήσω γενικά κι εγώ, και θεωρώ τον εαυτό μου ευτυχή που ευνοήθηκα από περιστάσεις τρίτων και οικειοποιήθηκα τις γνώσεις τους μέσα από προσωπική μου αυτοψία. Στον Θησαυρό του Ατρέα έβαλα να ανασκάψουν μέρος του δαπέδου, που αποτελείται κοντά στους τοίχους από κόκκινο κονίαμα, ενώ κοντά στην είσοδο από μαρμάρινες πλάκες, κι έτσι μπόρεσα να διασώσω μερικά υπολείμματα από τους πολύτιμους κίονές του[27].

Ναυπλία, 30 Σεπτ.,

Στην επιστολή της 30ης Σεπτεμβρίου από τη Ναυπλία αναφέρεται ο Θείρσιος στα αποτελέσματα των ανασκαφικών του επιχειρήσεων στην Τίρυνθα, που αποσκοπούσαν στον εντοπισμό των θεμελίων του ανακτόρου και της εισόδου του.

Nauplia, den 30ten Sept.

Wir sind gestern Abend über Tiryns nach Nauplia zurückgekommen. In Tiryns haben meine Nachgrabungen das Fundament des alten Königspalastes zu Tage gefördert, wenigstens zum Teil [...], nur ein Stück von dem Pfosten des Tores, aus grünem Granit, lag in der Entfernung von einundzwanzig Fuß von dem Pilaster und erhob die Vermutung, daß wir den Grund des Palastes hatten und hier den Plan seines Einganges, zur Gewissheit. Auch konnte er nicht passender als eben hier auf der Mitte der Burglinie, an ihrem Rande, hinter einem Hauptaufgange, mit der Aussicht auf die See, gelegen sein.

[=Επιστρέψαμε εχτές το βράδυ μέσω Τίρυνθας στη Ναυπλία. Συνεχίζοντας τις ανασκαφές στην Τίρυνθα, έφερα στο φως μέρος των θεμελίων του αρχαίου ανακτόρου [...], μόνο ένα κομμάτι των παραστάδων της πύλης από πράσινο γρανίτη κείτονταν σε απόσταση εικοσιενός ποδιών από την πεσσοστοιχία, εγείροντας την υποψία ότι είχαμε μπροστά μας τα θεμέλια του ανακτόρου και σε αυτό το σημείο σίγουρα την κάτοψη της πύλης του. Πράγματι δεν θα μπορούσε να βρίσκεται σε καλύτερο σημείο από αυτό εδώ, στην άκρη του μέσου της βουνοκορυφής, πίσω από μία κύρια ανάβαση, με θέαση προς τη θάλασσα].

Νεμέα, 8 Οκτωβρίου

Οκτώ μέρες αργότερα, βρίσκεται πλέον ο Θείρσιος στον Άγιο Γεώργιο, την παλαιότερη ονομασία της σημερινής κωμόπολης της Νέας Νεμέας και σε απόσταση από την αρχαία Νεμέα, από όπου γράφει:

Nemea, den 8ten Okt.

Ich überschreibe diesen Abschnitt mit einem klassischen Namen, obwohl der Ort, in dem ich schreibe, eine Stunde über Nemea hinaus liegt: Aber sein moderner Name, "Der heilige Georg", will nicht in meinen Brief über Dinge des klassischen Altertums hineinpassen [...]. Auf der Straße nach Tiryns holte uns Hr. Gropius mit seinem Sekretär ein, in Tiryns ein junger Engländer, der seit sechs Jahren mit einem Diener aus dem Kaukasus und einem Pallikaren aus Konstantinopel die Welt durchzieht, später noch ein französischer Architekt. Was alles mit den Führern der Pferde, die von ihren Tieren nicht lassen, eine sehr bunte und eigentümliche Gesellschaft bildet.

[=Επιγράφω αυτή την ενότητα με ένα όνομα από την Κλασική Ελλάδα, μολονότι ο τόπος από τον οποίο γράφω, βρίσκεται σε απόσταση μίας ώρας από την (αρχαία) Νεμέα. Αλλά το σημερινό του όνομα «Άγιος Γεώργιος» δεν αρμόζει να περάσει σε ένα γράμμα που αναφέρεται σε αρχαιότητες [...]. Στον δρόμο προς την Τίρυνθα μάς παρέλαβε ο κ. Gropius[28] με τον γραμματέα του, στην Τίρυνθα προστέθηκε ένας νεαρός Εγγλέζος που ταξιδεύει ανά τον κόσμο συνοδευόμενος από έναν Καυκάσιο υπηρέτη κι ένα παληκάρι από την Κωνσταντινούπολη και αργότερα ακόμη ένας Γάλλος αρχιτέκτονας. Μαζί με τους αγωγιάτες που δεν λένε να αποχωριστούν τα άλογά τους, φτιάξαμε έτσι μία ετερόκλητη και ιδιότυπη παρέα].

Η ομάδα, χωρίς τον κ. Gropius και τον γραμματέα του, που επέστρεψαν έφιπποι στην πόλη, τράβηξε με τον Πausanία υπό μάλης[29] προς εντοπισμό της αρχαίας Νεμέας.

[...] wir Übrigen aber zogen nach kurzer Ruhe in Charvati auf der Straße nach Korinth dem Tale von Nemea entgegen. Der Weg führt in einer engen und wilden Schlucht, dem durchbohrten Berge (τρητὸν ὄρος) des Pausanias [...].

[= [...] εμεῖς ὁμῶς οἱ υπόλοιποι, αφοῦ πρώτα ξαποστάσαμε σύντομα στο Χαρβάτι, τραβήξαμε για τον δρόμο προς την Κόρινθο με την κοιλάδα της Νεμέας στην αντίθετη κατεύθυνση. Ο δρόμος οδηγεί σε ένα στενό και άγριο φαράγγι, το τρητὸν ὄρος του Πausανία [...].

Nach einem Ritte von etwa einer Stunde durch diese Engen, welche in neuer Zeit auch durch die Niederlage des Dramalis berühmt geworden,[...] in welchem uns bei der Umbiegung um einen Vorsprung bald der weiße Trümmerhaufen des nemeischen Zeus, mit drei aus den Ruinen noch emporragenden Säulen dorischer Ordnung in dem Lichte der Abendsonne entgegenschimmerte. Ein Erdbeben muß das herrliche Gebäude umgestürzt haben. Die runden Blöcke seiner Säulen liegen noch, wie diese fielen, aufgeschichtet neben einander, und die Verödung des Tales, das von keinem Dorfe besetzt und dessen fruchtbarer Grund größtenteils der Weide preisgegeben ist, hat die Verschleppung jener Trümmer verhindert, der ersten von bedeutendem Umfang, welche wir in Griechenland fanden. Unsere Architekten hatten bald einen großen Teil der zur Messung nötigen Glieder zusammengefunden, andere wurden von dem Erfolge der Nachgrabungen erwartet, welche auf den folgenden Tag bestimmt waren, und wir schieden, sehr zufrieden über das, was wir getroffen, erst spät, um über eine andere Anhöhe in ein noch mehr westlich liegendes Tal, den Sitz des alten Phlious hinüber zu reiten, in dem sich der heilige Georgius angebaut hat.

[=Αφού διασχίσαμε έφιπποι σχεδόν επί μία ώρα αυτά τα στενά, που τελευταία έγιναν γνωστά και από την καταστροφή του Δράμαλη, [...] όπου στην παράκαμψη ενός υψώματος ήλθαμε άμεσα αντιμέτωποι με τον λευκό σωρό από τα συντρίμια του ναού του Νεμείου Διός και τους τρεις ακόμη όρθιους δωρικούς κίονες να υψώνονται μέσα στα ερείπια (εικ. 6)[30], λαμπυρίζοντας στο φως του ήλιου που όδευε προς τη δύση. Κάποιος σεισμός θα πρέπει να γκρέμισε το λαμπρό οικοδόμημα. Οι στρογγυλοί σπόνδυλοι των κιόνων του κείτονται ακόμα σωριασμένοι, όπως έπεσαν, ο ένας δίπλα στον άλλο, και το γεγονός ότι ερήμωσε η κοιλάδα και δεν υπάρχουν στην γύρω εύφορη περιοχή χωριά, εμπόδισε την αποψίλωση των ερειπίων, φαινόμενο που απαντούμε για πρώτη φορά στην Ελλάδα. Οι αρχιτέκτονές μας βρήκαν αμέσως (υπονοείται ανασκάπτοντας) ένα μεγάλο μέρος αρχιτεκτονικών μελών για μέτρηση, περιμένοντας και τα υπόλοιπα που αναμένεται να αποκαλυφθούν σε ανασκαφή που έχει προγραμματιστεί για τις επόμενες μέρες, και άκρως ικανοποιημένοι γι' αυτά που βρήκαμε, τραβήξαμε μέσω ενός άλλου υψώματος σε μία δυτικότερη κοιλάδα, ιππεύοντας προς τον αρχαίο Φλιούντα, πάνω στον οποίο έχει κτισθεί ο Άγιος Γεώργιος[31].

Νεμέα, 9 Οκτωβρίου

Την επόμενη ημέρα ο Θείρσιος αφήνει τους αρχιτέκτονες μόνους με εργάτες και εξοπλισμό να κάνουν μετρήσεις και ανασκαφές στον ναό του Νεμείου Διός, ενώ ο ίδιος προχωρεί προς εντοπισμό του αρχαίου Φλ(ε)ιούντα.

Nemea, den 9ten Okt.

Ich habe diesen Morgen die Architekten mit Arbeitern und dem Geräte zu einer Leiter allein nach Nemea ziehen lassen und ihnen die Leitung der Ausgrabungen überlassen, weil ich für zweckmäßiger hielt, statt bei ihren mir fern liegenden Messungen gegenwärtig zu sein, die Altertümer in diesem bedeutenden Tale zu untersuchen. Den Morgen ritt ich mit einem Führer einen steilen Berg empor, auf dem ein Paläokastron liegen sollte. [...] Den Nachmittag ritt ich, um die alte Stadt (παλαιά πόλις) zu sehen, gegen Westen, und fand mich auf den Feldern bald von ihren Trümmern umgeben. Sie ward von einem Gießbache geteilt, der, in das Erdreich einschneidend, nicht selten bedeutende Reste zu Tage fördert. Am meisten haben sich deren in Trümmer zerfallene Kirchen, die den Griechen heilig sind, erhalten. Diesseits des Gießbaches sind solche Kirchen, sechs in einer Gruppe, auf Unterbauten alter Tempel. Auf dem andern Ufer (scil. des Asopos) liegen, von einer fünfhundert Schritte langen Terrasse eingeschlossen, wenigstens eben so viele Substruktionen von andern öffentlichen Gebäuden, und auf der Burg, außer zyklopischer Substruktion und altem Unterbau mehrerer Tempel, noch die beinahe ganz erhaltene Kirche der Panagia, aus Werkstücken und andern Resten eines dorischen Tempels gebaut, von denen unter anderm im Innern noch ein Kapitell von der ausnehmendsten Schönheit sich vorfindet. Nach Vergleichung der Nachrichten bei den Alten ist kein Zweifel, daß hier Phlious gelegen.

[=Αφησα σήμερα το πρωί τους αρχιτέκτονες με εργάτες και εξοπλισμό να ψάξουν για μία ανεμόσκαλα και να τραβήξουν μόνοι τους για τη Νεμέα, αφήνοντας στα χέρια τους τη διεξαγωγή των ανασκαφών, διότι έκρινα σκοπιμότερο, αντί να είμαι παρών στις ξένες σε μένα μετρήσεις τους, να διερευνήσω τις αρχαιότητες σε αυτήν τη σημαντική κοιλάδα. Το πρωί ανέβηκα έφιππος με έναν οδηγό ένα απόκορημο βουνό, πάνω στο οποίο θα πρέπει να βρισκόταν το Παλαιόκαστρο [...]. Το απόγευμα τράβηξα με τ' άλογο προς δυσμάς, για να δω την παλαιά πόλη, και βρέθηκα σύντομα να περιστοιχίζομαι μέσα στα χωράφια από τα κατάλοιπά της. Διαχωριζόταν από ένα ποτιστικό αυλάκι, που πολλά από αυτά, εισχωρώντας στο χώμα, βγάζουν συχνά στην επιφάνεια της γης σημαντικά ερείπια. Καλύτερα έχουν διατηρηθεί από το Παλαιόκαστρο οι ερειπωμένες εκκλησίες του, που είναι ιερές για τους Έλληνες. Στην άλλη μεριά του ποτιστικού καναλιού έχουν διασωθεί τέτοιες εκκλησίες, έξι ομαδικά, στα θεμέλια αρχαίων ναών. Στην απέναντι όχθη (υπονοείται ο Ασωπός ποταμός) βρίσκονται τουλάχιστον άλλες τόσες υποθεμελιώσεις και άλλων οικοδομημάτων δημόσιου χαρακτήρα, περιβαλλόμενες από ένα πλάτωμα μήκους πεντακοσίων ποδιών, και πάνω στην Ακρόπολη, εκτός από το κυκλώπειο υπόστρωμα και την υποθεμελίωση πολυαρίθμων αρχαίων ναών, υπάρχει και μία σχεδόν εξ ολοκλήρου σωζόμενη εκκλησία της Παναγίας, κτισμένη από αρχιτεκτονικά μέλη και άλλα κατάλοιπα ενός αρχαίου δωρικού ναού, ανάμεσα στα οποία βρίσκεται μάλιστα ακόμη στο εσωτερικό της και ένα κιονόκρανο υψίστου κάλλους[32]. Μετά από αντιπαραβολή με τις πληροφορίες των αρχαίων πηγών, δεν υπάρχει αμφιβολία ότι εδώ βρισκόταν ο αρχαίος Φλ(ε)ιούς[33]] .

Κοιλάδα της Στυμφάλου, 20 Οκτ.

Στην επιστολή που φέρει την ημερομηνία 20 Οκτωβρίου, ο Θείρισιος αναφέρεται στην εξόρμηση που έκανε δύο μέρες πριν από την Τρίπολη, για να εντοπίσει τα

ερείπια της αρχαίας Μαντινείας. Στην ομάδα του προσχώρησε και ο Καπετάνιος Κολοκοτρώνης, που φάνηκε να δείχνει αρκετό ενδιαφέρον για ενδεχόμενα αρχαιολογικά ευρήματα.

Tal von Stymphalos, 20ten Okt.

Wir sind vorgestern früh von Tripolizza ausgeritten, um die Ruinen von Mantinea zu besuchen. Der Kapitän Kolokotronis, welcher sich unter diesen archäologischen Merkwürdigkeiten und den Dingen, die dabei vorkommen konnten, mehr denken mochte, als er fand, hatte sich unserm Zuge angeschlossen [...]. Wie wir nach einem Ritte von etwa zwei Stunden westlich in das Tal von Mantinea einbogen [...]. Die Ruinen der Stadt Mantinea liegen im hintern Teile des Tales, dem Ankommenden zur Rechten, vor einem beträchtlichen, frei in der Ebene stehenden Berge (Gurzuli) auf dem flachen Grunde ausgebreitet [...]. Die Mauern aus schönen Werkstücken, zum Teil aus Polygonen gebaut, stehen, nebst den vorspringenden Türmen, vier bis acht Fuß aus der Erde, von einem im Sommer trockenen Graben eingefasst [...]. Im Innern ist Lage und zum Teil Gestalt des Theaters des Junotempels und einiger anderer Gebäude wohl zu unterscheiden, der ganze Raum mit Feld bedeckt, das von größerer Güte als das übrige des Tales sein soll, und von ihm sind jetzt die letzten Hütten verschwunden, welche noch vor kurzem den Boden der alten Mantinea bezeichneten.

[=Φύγαμε προχτές έφιπποι (δηλ. στις 17 Οκτ.) από την Τριπολιτσά για να επισκεφτούμε τα ερείπια της Μαντινείας. Ο Καπετάνιος Κολοκοτρώνης, που όλα αυτά τα αρχαιολογικά και αξιοπερίεργα πράγματα τα οποία θα μπορούσαν να προκύψουν τον ενδιέφεραν περισσότερο από ό,τι πίστευε ο ίδιος, προσχώρησε στην ομάδα μας. [...]. Φτάνοντας με τ' άλογά μας μετά από δύο ώρες, στρίψαμε προς δυσμάς στην κοιλάδα της Μαντινείας [...]. Όποιος έρχεται από τα δεξιά, βρίσκει τα ερείπια της αρχαίας πόλη της Μαντινείας στο πίσω μέρος της κοιλάδας, μπροστά από ένα μεγάλο ύψωμα, που απλώνεται ελεύθερα πάνω στην πεδιάδα (Γκουρτσούλι) [...]. Διακρίνονται τα τείχη της πόλεως, κατασκευασμένα εν μέρει από πολυγωνικές πέτρες, δίπλα στους πύργους τους που προεξέχουν τέσσερα με οκτώ πόδια από το έδαφος, και περιβάλλονται από μία τάφρο [...]. Στο εσωτερικό ξεχωρίζουν η θέση και εν μέρει η μορφή του αρχαίου θεάτρου, του ναού της Ήρας και μερικών άλλων οικοδομημάτων. Όλος ο χώρος καλύπεται από αγρούς, που είναι πολύ πιο εύφοροι από αυτούς της υπόλοιπης κοιλάδας, τώρα δε τελευταία εξαφανίστηκαν και οι τελευταίες καλύβες, που καταλάμβαναν μέχρι πρότινος το έδαφος της αρχαίας Μαντινείας[34]].

Wir ritten den Abend, nachdem wir den Tag mit Untersuchungen, Messungen und Betrachtungen der umliegenden Altertümer zugebracht hatten, noch eine Stunde weit auf dem Wege nach Orchomenos) bis Kakuri, wo Herr Manetas zu unserer gastlichen Bewirtung alle Vorkehrung getroffen hatte.

[=Αφού περάσαμε την ημέρα μας με έρευνες, μετρήσεις και παρατηρήσεις των αρχαιοτήτων που βρίσκονταν τριγύρω, το βράδυ ιππεύσαμε προς τον Ορχομενό, φτάνοντας σε μία ώρα στο Κακούρι, όπου ο κύριος Μανέτας είχε φροντίσει να μάς υποδεχτούν για να δειπνίσουμε].

Wir waren den andern Morgen um acht Uhr auf dem Wege über einen flachen Bergrücken in ein weiter westlich liegendes Tal. Auf einen mitten hinein tretenden Bergrücken, der sich zu einem hohen Gipfel erhebt, lag Orchomenos. Die zyklopischen Mauern der Burg, Reste eines schönen dorischen Tempels, darunter fünf Kapitelle und andere Spuren der alten Stadt sind noch zu sehen (bei dem Dorfe Kalpaki) [...]. Die Aussicht von dem Gipfel ist unvergleichlich, auch in die hinteren Täler mit einem jetzt beinahe ganz ausgetrockneten See, von dem die Burg umgeben ist [...]. Der Abend brachte uns über Kandyla an sehr malerischen Höhlen und Klostergebäuden vorüber und über raues Gebirg in das Tal von Stymphalos hinab, [...]. Wir fanden spät im Dorfe Kauka das für uns schon bereitete Quartier. Die Nacht über gab es Regen und auf den Bergen Schnee. Das Thermometer stand nur auf vier Grad in diesem Hochlande. Wir ritten, die Beschaffenheit des Tales, seine halbverschlammte Katabothra und die Ruinen von Stymphalos zu sehen, die sich neben einem öden Bergrücken befinden, der die zyklopische Burg mit runden Türmen trug, und durch einen von einer ungleichen Mauer gehaltenen Weg mit der Stadt verbunden ist, näher zu untersuchen.

[=Το επόμενο πρωί ξεκινήσαμε στις οκτώ η ώρα για μία άλλη δυτικότερη κοιλάδα, περνώντας πάνω από μία επίπεδη ράχη βουνού. Σε μία ράχη που ξεπροβάλλει στα ενδιάμεσα σχηματίζοντας μία ψηλή βουνοκορυφή, βρίσκεται ο Ορχομενός. Ορατά είναι ακόμη τα κυκλώπεια τείχη της ακρόπολης, κατάλοιπα ενός δωρικού ναού, ανάμεσά τους πέντε κιονόκρανα και άλλα ερείπια της αρχαίας πόλης (κοντά στο χωριό Καλπάκι).[...]. Η θέα από την κορυφή είναι ασύγκριτη, ακόμη και στις πίσω κοιλάδες, με μία σχεδόν αποξηραμένη λίμνη, η οποία περιβάλλει το κάστρο[35]. Το βράδυ οδηγηθήκαμε μέσω Κανδήλας σε πολύ γραφικές σπηλιές και μοναστήρια στην απέναντι πλευρά και περνώντας μέσα από κακοτράχηλα βουνά, φτάσαμε στην κοιλάδα της Στυμφάλου. Βρήκαμε αργά το βράδυ κατάλυμα στο χωριό Καύκα, που το είχαν ήδη προετοιμάσει για μας. Όλη τη νύκτα έβρεχε και στα βουνά έριχνε χιόνι. Το θερμόμετρο έδειχνε μόνο τέσσερεις βαθμούς σ' αυτό το ορεινό μέρος. Πήγαμε έφιπποι στη μισοβαλτωμένη καταβόθρα που σχηματίζει η κοιλάδα (εικ. 7), για να δούμε τα ερείπια της Στυμφάλου[36], που βρίσκονται δίπλα σε μία ξερή ράχη βουνού, πάνω στην οποία ήταν κτισμένη η κυκλώπεια ακρόπολη με κυκλικούς πύργους, και που συνδέεται με την πόλη με ένα διαφορετικό τείχος, κάτι που χρήζει διερεύνησης].

Κόρινθος, 24 Οκτωβρίου

Στην επιστολή της 24ης Οκτωβρίου από την Κόρινθο, όπου διανυκτέρευσε στο σπίτι του Κυβερνήτη, ο Θείρσιος αναφέρεται στην επίσκεψη που έκανε την προηγούμενη ημέρα στα ερείπια της αρχαίας Σικυώνας και την ίδια μέρα στην αρχαία και νέα πόλη της Κορίνθου, καθώς και στην Ισθμία.

Korinth, 24ten Okt.

Wir hatten gestern Zeit genug, bei Basiliko die Ruinen von Sikyon zu sehen und noch, obwohl spät, in Korinth anzukommen. Der Gouverneur gewährte uns gastfreundliche Aufnahme in seinem eigenen Hause. Wir haben diesen Morgen die Ruinen der Stadt, die alten und neuen, (auch Korinth entsteht wieder aus seiner Asche, und zweihundert Häuser sind neu gebaut) und die Burg gesehen, auf ihr das erhabenste Theater der Natur, das vielleicht Europa darbietet: Die beiden Meere mit

ihren Inseln und Küsten, rechts bis gegen Sunion, links bis gegen Patras, verbunden durch den schmalen Strich des Isthmus, der nur einer verständigen Regierung wartet, um ihn durch leicht zu öffnende Gräben Durchgang zu verschaffen und Korinth, durch Vereinigung aller, das Mittelmeer hin- und herfahrenden Schiffe in seinen Kanälen, über Konstantinopel zu erheben. Den Nachmittag Ritt zu den Ruinen des Neptun und dem Tale des Isthmus, wo die isthmischen Spiele gefeiert wurden. Morgen früh nach Nauplia zurück.

[=Εχτές βρήκαμε αρκετό χρόνο να επισκεφτούμε τα ερείπια της Σικυώνας[37] και παρόλα αυτά, να φτάσουμε έστω και αργά στην Κόρινθο. Ο Κυβερνήτης μάς εξασφάλισε φιλοξενία στο δικό του σπίτι. Σήμερα το πρωί επισκεφτήκαμε την αρχαία (εικ. 8) και την νέα πόλη (και η Κόρινθος έχει αναγεννηθεί μέσα από τη στάχτη της, και έχουν κτιστεί 200 καινούργια σπίτια)[38] και το κάστρο της, πάνω στο οποίο μπορεί να απολαύσει κανείς το ωραιότερο φυσικό θέατρο που έχει να επιδείξει η Ευρώπη: οι δύο θάλασσες με τα νησιά τους και τις ακτές τους, δεξιά μέχρι το Σούνιο, αριστερά μέχρι την Πάτρα, ενωμένες με την λεπτή λωρίδα του Ισθμού, που προσδοκεί μόνο μία συνεννοήσιμη κυβέρνηση, για να διανοίξει εύκολα μία διώρυγα και να ανεβάσει την Κόρινθο σε υψηλότερο επίπεδο από την Κωνσταντινούπολη, αφού όλα τα πλοία που θα διασχίζουν τη Μεσόγειο, θα περνούν από το κανάλι της. Το απόγευμα πήγα με το άλογο στα ερείπια του ναού του Ποσειδώνα και στην κοιλάδα του Ισθμού, εκεί που ελάμβαναν χώρα οι αγώνες των Ισθμίων. Αύριο θα επιστρέψω πάλι στη Ναυπλία].

Εδώ θα πρέπει να επισημάνουμε ότι τη θέση του ναού του Ισθμίου Ποσειδώνα εντόπισε μόλις το 1952 ο καθηγητής Oscar Broneer (Πανεπιστήμιο του Σικάγου), στις ανασκαφές που διεξήγαγε η Αμερικανική Αρχαιολογική Σχολή στην Ισθμία, πράγμα που σημαίνει ότι ο Θείρσιος έκανε μία λανθασμένη ταύτιση[39].

Συμπερασματικά μπορούμε να πούμε ότι η επικείμενη δίγλωσση έκδοση της αλληλογραφίας του Φρειδερίκου Θείρσιου φιλοδοξεί να συμπληρώσει την εικόνα για την κατάσταση των αρχαιοτήτων και τις απαρχές της αρχαιολογικής έρευνας στον ελλαδικό χώρο, σε μία κομβική χρονική στιγμή πριν την κρατική μέριμνα για τις αρχαιότητες κατά την Οθωνική περίοδο (1833-1862)[40]. Όπως προκύπτει μέσα από τις επιστολές, διαπιστώνοντας ο Θείρσιος την παντελή κρατική αδιαφορία της επιτροπής που ανέλαβε μετά την δολοφονία του Καποδίστρια τη διακυβέρνηση της χώρας έως την έλευση του Όθωνα και της Αντιβασιλείας, μπήκε ο ίδιος στον πειρασμό να διεξαγάγει και κάποιες μικροανασκαφές, πέραν της προσπάθειάς του να ταυτίσει αρχαιότητες, η οποία δεν ήταν πάντοτε απόλυτα επιτυχημένη. Σκόπευε μάλιστα να δημοσιεύσει τα σχέδια και τις σημειώσεις του σε ένα οδοιπορικό βιβλίο για την Ελλάδα, κάτι που τελικά δεν πραγματοποίησε[41]. Μόνο για τις εργασίες του στους Δελφούς παρουσίασε μία ανακοίνωση, που δημοσιεύτηκε μόλις το 1840[42].

Σημαντική ωστόσο υπήρξε η καταγραφή των δεδομένων, που για πρώτη φορά παρουσίαζαν μία πιο αξιόπιστη εικόνα της τοπογραφίας, η οποία βελτιώθηκε στη συνέχεια με τη δημοσίευση του Heinrich Nikolaus Ulrichs (1807-1843)[43] και ολοκληρώθηκε με τις καταμετρήσεις του Eduard Laurent[44].

Ιωάννα Σπηλιοπούλου,
Επίκουρος Καθηγήτρια του
Πανεπιστημίου Πελοποννήσου

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

- [1] Οι κάτοικοι της υπαίθρου τον αποκαλούσαν «διδάσκαλο Ειρηναίο», όπως αναφέρει ο ίδιος γεμάτος υπερηφάνεια σε επιστολή που στέλνει στη σύζυγό του από τον Μυστρά, με ημερομηνία 9 Μαΐου 1832.
- [2] Φίτσεν 2000, 223: Κόικου 2009, 57-60.
- [3] Σιμόπουλος 1970-1975, τόμ. Α': Stoneman 1996, 171-248: Φίτσεν 2000, 223: Τσιγκάκου 2007, 21-34, 51-64: Κόικου 2009, 5-26.
- [4] Kirchner 1996.
- [5] Fittschen 2002, 201 υποσημ. 2.- Την αποκορύφωση, συγχρόνως όμως και το τέλος αυτής της πρώιμης ανασκαφικής περιόδου αποτελεί το έργο της Γαλλικής Αποστολής του Μοριά με τις ανασκαφές που διενήργησε το 1829 στην Ολυμπία, κατά τη διάρκεια των οποίων αποκαλύφτηκε ο Ναός του Ολυμπίου Διός. Οι έρευνές της συνδέονται πλέον άμεσα με την επιστήμη της αρχαιολογίας, προαναγγέλλοντας τον θεσμό των επερχομένων ξένων αρχαιολογικών σχολών στη χώρα μας: βλ. Fittschen 2002, 201-202: Κόικου 2009, 60-61.
- [6] Το "Morgenblatt für gebildete Stände" - από το 1837 με τίτλο "Morgenblatt für gebildete Leser" («Πρωινό Φύλλο για μορφωμένους αναγνώστες») - αποτελεί τον κυριότερο εκπρόσωπο ενός νέου τύπου λογοτεχνικού περιοδικού, που πρωτοεμφανίζεται στις αρχές του 19ου αιώνα, και κυκλοφόρησε από το 1807 έως το 1865 από τον γνωστό εκδοτικό οίκο Cotta στη Στουτγάρδη και την Τυβίγγη (Tübingen). Έβγαινε σε μορφή εφημερίδας, τετρασέλιδο έως εξασέλιδο, μέχρι και έξι φορές την εβδομάδα, με ποικίλο περιεχόμενο που θα έτερπε το κοινό, όπως ταξιδιωτικές εντυπώσεις, ποιήματα, λογοτεχνικά άρθρα, ιστορία, τέχνη κ.ά. Γρήγορα γνώρισε μεγάλη άνθηση, λόγω των διακεκριμένων ονομάτων που έγραφαν σε αυτό: βλ. Peek 1965, 947-1064: Estermann 1991, 358-408.
- [7] Ο Cotta ανέλαβε το 1787 τη διεύθυνση του εκδοτικού οίκου που είχε ιδρύσει ο προπάππος του και είναι ο πρώτος Γερμανός εκδότης που το όνομά του συνδέθηκε στενά με ολόκληρη τη λογοτεχνική περίοδο του γερμανικού κλασικισμού: βλ. Δημάδης 2013, 23.
- [8] Εξαιτίας της αυστηρής λογοκρισίας την οποία υφίσταντο αρθρογραφήματα που εθεωρείτο ότι έθιγαν την πολιτική Μέττερνιχ, «Ο Thiersch ειδικός για το ευαίσθητο θέμα Ελλάδα», αναγκαζόταν να υπογράφει τα ποικίλα δημοσιεύματά του κάθε φορά διαφορετικά και χρησιμοποιώντας παραπλανητικά τοπωνύμια: βλ. Δημάδης 2013, 28-29 ιδιαιτ. υποσημ. 24.- Εδώ αξίζει να αναφερθεί ότι πρόσφατα ο Ομότιμος Καθηγητής Κ. Δημάδης (Freie Universität Berlin) απέδειξε με πειστικά επιχειρήματα πως ο ανώνυμος μεταφραστής του μυθιστορήματος του Αλεξάνδρου Σούτσου *Ο Εξόριστος του 1831* (Βασιλική Τυπογραφία, Αθήνα 1835) είναι ο Friedrich Thiersch. Πρόκειται για την πρώτη μετάφραση ελληνικού μυθιστορήματος σε άλλη γλώσσα μετά το 1830, που δημοσιεύθηκε στον εκδοτικό οίκο του Βερολίνου F.U. Herbig το 1837: βλ. Δημάδης 2013, 13-58.
- [9] Πρόκειται για τον εγγονό του διαπρεπούς Κλασικού Φιλολόγου και Επιγραφικού, Johannes Kirchner (1859-1940), που έκανε σπουδές στον τομέα της Εκδοτικής και εκπόνησε διδακτορική διατριβή με θέμα *Friedrich Thiersch: seine geistige Welt und seine kulturpolitischen Bestrebungen* (Μόναχο, 1956). Η επιστημονική του ενασχόληση με τον Φρειδερίκο Θείρσιο συνεχίστηκε, ώστε σήμερα να θεωρείται ένας από τους πλέον ειδικούς στο θέμα.
- [10] Για τη ζωή και το έργο του Φρειδερίκου Θείρσιου, βλ. Thiersch 1866, 330-332: Stark 1880, 330-332: Scholler 1993, 67-82: Minner 2006, 72-78, 85, 87, 105, 188, 214, 223, 372, 384: Κόικου 2009, 57-60: Δημάδης 2013, 27 υποσημ. 18.
- [11] Αξιοσημείωτη είναι η μέριμνα που κατέβαλε η Φιλόμουσος Εταιρεία της Βιέννης πριν την κήρυξη της Επανάστασης και κατά τη διάρκειά της για τη διάσωση των αρχαίων μνημείων: βλ. Κόικου 2009, 32-46.
- [12] Για τη μεγάλη φιλελληνική δράση του Θείρσιου πριν την έναρξη του Απελευθερωτικού Αγώνα βλ. Kirchner 2002, 179: Minner 2006, 72-73.
- [13] Στους σημαντικότερους από αυτούς συγκαταλέγονται χρονολογικά οι εξής: στα μέσα του

18ου αι. οι απεσταλμένοι των Dilettanti James Stuart και Nicolas Revett (1751-1753), το 1776 ο μετέπειτα διπλωμάτης Comte de Choiseul-Gouffier ως επικεφαλής της Γαλλικής Επιστημονικής Αποστολής στη Μεσόγειο, που συμπεριελάμβανε και καλλιτέχνες, στα 1785-93 ο Γάλλος Fauvel, που τον απέστειλε ο πρέσβης στην Υψηλή Πύλη Choiseul-Gouffier στην Αθήνα ως αντιπρόσωπό του, με στόχο την προμήθεια αρχαιοτήτων, ο Βρετανός τοπογράφος και κλασικός φιλόλογος Sir William Gell, ο οποίος επισκέφτηκε μαζί με τον Ιρλανδό Edward Dodwell, τοπογράφο, κλασικιστή και αρχαιοδίφη την Ελλάδα στα 1801, 1803-4 και 1805-6, ο λοχαγός William Martin Leake, επιφανές μέλος της στρατιωτικο-διπλωματικής αποστολής της Αγγλίας, και τέλος οι απεσταλμένοι του Λουδοβίκου Haller von Hallerstein, Cockerell, Koes και von Stackelberg, που διεξήγαγαν τις ανασκαφές στον ναό της Αφαίας Αθηνάς στην Αίγινα και στον ναό του Επικουρείου Απόλλωνα στις Βάσσειες της Φιγαλείας.

[14] Ο Λουδοβίκος Ρος (Ludwig Ross) ήλθε στην Ελλάδα τον Ιούλιο του 1832 ως υπότροφος της Δανίας, σε ηλικία μόλις 26 ετών. Πρώτος του σταθμός ήταν το Ναύπλιο (Minner 2006, 85), όπου και πρωτοξεκίνησε τη σταδιοδρομία του στη χώρα, ως «υποέφορος Πελοποννήσου» (1833-1838). Στο πλαίσιο της εξάσκησης των αρμοδιοτήτων του, που διακόπηκαν αναγκαστικά το 1834 με τη μεταφορά της πρωτεύουσας στην Αθήνα, έκανε κατά τα έτη 1833-34 εξορμήσεις στην Αργολίδα, μεγάλο τμήμα της ανατολικής Αρκαδίας και τη Λακωνία: βλ. Μουστάκα 2005, 233-249. Έτσι δεν έπαψε ποτέ να τον απασχολεί η σκέψη ότι οι πολυάριθμες έρευνες που είχε δρομολογήσει στην Πελοπόννησο έμειναν εν μέρει ανολοκλήρωτες, κάτι που εκφράζει στον πρόλογο του βιβλίου του *Reisen und Reiserouten durch Griechenland I. Reisen im Peloponnes* (Berlin 1841).- Για τη ζωή και το έργο του Ludwig Ross στην Ελλάδα βλ. Goette – Palagia (hrsg.) 2005: Minner 2006.

[15] Ταξίδεψε σε ολόκληρη την Ελλάδα το 1840, με στόχο να καταστήσει προσιτά στον επιστημονικό κόσμο τα νέα αρχαιολογικά μνημεία: βλ. Φίτσεν 2000, 223 υποσημ. 108.

[16] Πρόκειται για την σημαντικότερη καθημερινή πολιτική εφημερίδα του γερμανόφωνου χώρου κατά το πρώτο ήμισυ του 19ου αιώνα, με διεθνές κύρος. Η συνεργασία του Θείρσιου με την “Augsburger Allgemeiner Zeitung” γίνεται συστηματικότερη μετά το 1831, ιδίως μεταξύ 1835-1837: βλ. Δημάδης 2013, 27-28 ιδιαιτ. Υποσημ. 19.

[17] Στις 2 Ιουλίου του 1821 ο Θείρσιος δημοσίευσε στην επιφυλλίδα της “Augsburger Allgemeiner Zeitung” το πρώτο άρθρο υπέρ των Ελλήνων και, λίγο αργότερα, στις 5 Σεπτεμβρίου, άρθρο με πρόταση για την ίδρυση μίας γερμανικής λεγεώνας στην Ελλάδα: βλ. Scholler 1993, 67-68 υποσημ. 1 και 2.

[18] Στο βιογραφικό δίτομο έργο που επιμελήθηκε ο γιος του Φρειδερίκου Θείρσιου, Heinrich Thiersch, με βάση την αλληλογραφία του πατέρα του, δημοσίευσε σε νέα εκτενέστερη μορφή τις ταξιδιωτικές του επιστολές, συμπεριλαμβάνοντας τις αντικυβερνητικές θέσεις που είχαν παραλειφθεί στο “Morgenblatt für gebildete Stände”: βλ. Thiersch (Hrsg.) 1866.

[19] Πρβλ. “Augsburger Allgemeine Zeitung” της 24. 6. 1831”.

[20] Ο Eduard Friedrich Metzger (1807-1894) φοίτησε στην Ακαδημία του Μονάχου ως μαθητής του Friedrich von Gärtner και στη συνέχεια δούλεψε ως αρχιτέκτων κοντά στον Leo von Klenze. Ο τελευταίος σύστησε τον Metzger στον Θείρσιο, ο οποίος τον ακολούθησε στο ταξίδι του ως σχεδιαστής: βλ. Κόικου 2009, 57.

[21] Ο Αλεξάνδρος Ρίζος Παγκαβής (1809-1892), ανηψιός του Φαναριώτη Ιακωβάκη Ρίζου-Νερούλου, που διέπρεψε ως πολιτικός και διπλωμάτης, είναι γνωστός παράλληλα και για τις φιλολογικές και αρχαιολογικές του ενασχολήσεις. Σε νεαρή ηλικία επιχείρησε με τον Θείρσιο μία μικρή ανασκαφή στον Θησαυρό του Ατρέα στις Μυκήνες και μία άλλη στην Τίρυνθα: βλ. Κόικου 2009, 58 και 91 υποσημ. 3.

[22] Ο Κωνσταντίνος Δημήτριος Σχινάς (1801-1857) γεννήθηκε στην Κωνσταντινούπολη και καταγόταν από την αρχοντική οικογένεια των Σχινάδων. Από το Παρίσι πήγε για σπουδές στο Πανεπιστήμιο του Μονάχου ως πρώτος υπότροφος του Λουδοβίκου Α΄ και στη συνέχεια στο Βερολίνο. Τον Οκτώβριο του 1833 διετέλεσε υπουργός Δικαιοσύνης στην Κυβέρνηση του Αλεξάνδρου Μαυροκορδάτου, την οποία διόρισε η Αντιβασιλεία. Στις αρχές Οκτωβρίου του 1834 παντρεύτηκε την Bettina, κόρη του διάσημου Γερμανού καθηγητή Friedrich Karl v. Savigny, η οποία

απεβίωσε στις 24 Αυγούστου του 1835 στην Αθήνα. Το 1837 διορίστηκε πρώτος πρύτανης του Πανεπιστημίου Αθηνών. Από το 1837 έως το 1851 διετέλεσε και καθηγητής Ιστορίας, προάγοντας ιδιαίτερα την αρχαία ιστορία. Απεβίωσε στη Βιέννη το 1870: βλ. Χρήστου 2000, 65-66.

[23] Ο Πausanías, *Ἑλλάδος Περιήγησις* 2, 25, 8, περιγράφει τη μυκηναϊκή ακρόπολη της Τίρυνθας με τα κυκλώπεια τείχη και το ανάκτορο, που ανέσκαψαν στα 1884/85 οι Schliemann και Dörpfeld: βλ. Jantzen κ.ά. 1975: Papadimitriou 2001: Niemeier 2007, 96.

[24] Για το Καποδιστριακό σχέδιο πόλεως που απέκτησε το Άργος και για την αρχιτεκτονική του κατά τα πρώτα μεταεπαναστατικά χρόνια, βλ. Δωροβίνης 1980: Πιττερός 2012, 69-99.

[25] Το κάστρο της Λάρισας βρίσκεται σε υψόμετρο 289 μ. Οικοδομήθηκε κατά τους προϊστορικούς χρόνους και είναι νεώτερο από τις οχυρώσεις της Ασπίδος. Τα μυκηναϊκά κατάλοιπα έχουν ενσωματωθεί στη μεταγενέστερη φάση του 6ου και 5ου αι., στη βάση της οποίας υπάρχουν ογκόλιθοι που θυμίζουν τα κυκλώπεια τείχη. Τον 10ο αι. μ.Χ. κτίστηκε το μεσαιωνικό κάστρο. Τον 13ο αι. το ανανέωσαν οι Φράγκοι, τον 15ο αι. το συμπλήρωσαν οι Ενετοί, ενώ αργότερα οι Τούρκοι έκαναν τις δικές τους προσθήκες: βλ. Βασιλάτος 1994: Ντελόπουλος 2009, 277-278.

[26] Το 468 π.Χ., μετά τους μηδικούς πολέμους στους οποίους συμμετείχε η πόλη, το Άργος την κατέκτησε και κατεδάφισε τμήματα της οχύρωσής της. Αργότερα, κατά την ελληνιστική περίοδο, οι Αργεῖοι ίδρυσαν στον λόφο μία «κώμη», επισκευάζοντας τα προϊστορικά τείχη και τον αρχαϊκό ναό και κτίζοντας ένα μικρό θέατρο πάνω από τον δρόμο του θολωτού τάφου της Κλυταιμνήστρας. Τους επόμενους αιώνες η κωμόπολη παρέμεινε σχεδόν εγκαταλελειμμένη και ήταν ήδη ερειπωμένη όταν την επισκέφθηκε ο Πausanías, τον 2ο αι. μ.Χ.: προβλ. Πausanías, *Ἑλλάδος Περιήγησις* 2, 2, 14, 4: 16, 6.- Οι ανασκαφές άρχισαν στις Μυκήνες το 1876/77 με τον Heinrich Schliemann, την Αρχαιολογική Υπηρεσία και τη Βρετανική Σχολή: βλ. Niemeier 2007, 90 εικ. 2: Κόιακου 2009, 26, 58, 108, 128, 157, 187, 248.

[27] Στην ανασκαφή του Θησαυρού του Ατρέα, όπως και σε αυτήν της Τίρυνθας, συμμετείχε και ο νεαρός Αλέξανδρος Ρίζος Ραγκαβής: βλ. Ραγκαβής 1894-1930, *Απομνημονεύματα Α'*, 285.

[28] Ο Αυστριακός ζωγράφος Georg Christian Gropius (1776 - 1850), πήγε το 1802 με τον Wilhelm v. Humboldt στη Ρώμη και από εκεί συνόδευσε το 1803 τον Earl Aberdeen στην Ελλάδα, όπου άρχισε να ασχολείται με το εμπόριο της ελιάς. Από το 1810 έως το 1818 διετέλεσε στην Αθήνα υποπρόξενος της Μ. Βρετανίας και της Ρωσίας και από το 1818 πρόξενος της Αυστρίας. Ο ρόλος που έπαιξε για τις αρχαιότητες ήταν κατά κύριο λόγο συμβουλευτικός, συνδεόμενος κυρίως με την εξαγωγή των Αιγινιτών σε συνεργασία με τον Γερμανό αρχιτέκτονα H. Haller von Hallerstein, αφού πρώτα είχε λάβει μέρος στις ανασκαφές της Αίγινας και των Βασσών.

[29] Για τις λειτουργίες της «Περιήγησης» στο έργο των τοπογράφων του 19ου αι., που προηγήθηκαν χρονικά του ταξιδιού του Θειρσίου, βλ. Ασβεστά – Guilmet 2007, 155-168.

[30] Η Νεμέα βρίσκεται σε μία υψίπεδη κοιλάδα στους ανατολικούς πρόποδες των αρκαδικών βουνών, ανάμεσα στον Φλιούντα και τις Κλεωνές. Ο επισκέπτης δύσκολα αντιλαμβάνεται ότι το ιερό του Νεμείου Διός, στο κέντρο της κοιλάδας, βρίσκεται 333 μ. περίπου πάνω από τη θάλασσα. Από το 573 π.Χ. τελούνταν εδώ κάθε δύο χρόνια οι πανελλήνιοι αγώνες των «Νεμέων», προς τιμήν του Νεμείου Διός, σε ένα στάδιο νοτιοανατολικά του ναού. Στο κέντρο του ιερού, πάνω στα ερείπια ενός αρχαϊκού ναού, ιδρύθηκε περί το 330 π.Χ. ένας καινούργιος περίπτερος δωρικός ναός. Η καταστροφή του ναού άρχισε να επέρχεται σταδιακά ήδη από τον 2ο αι. μ.Χ. (Πausanías *Ἑλλάδος Περιήγησις* 2, 15, 2). Οι ανασκαφές στο ιερό του Διός, που περιλαμβάνει και πολλά άλλα προσκίσματα τα οποία χρησιμοποιούνταν για τις λατρευτικές και αθλητικές εκδηλώσεις των αρχαίων Αγώνων (ουκίες, βασιλική, ξενώνας, λουτρό, Ηρώον, Ωφέλη, οίκοι, εστιατόριο κ.ά.), άρχισαν ήδη το 1884 από μία ομάδα Γάλλων αρχαιολόγων. Από το 1926 συνέχισε τις ανασκαφές η Αμερικανική Σχολή Κλασικών Σπουδών και από το 1973 το Πανεπιστήμιο της Καλιφόρνιας στο Berkeley, υπό την αιγίδα της Αμερικανικής Σχολής Κλασικών Σπουδών: βλ. Miller 2005. Τα τελευταία χρόνια βρίσκεται σε εξέλιξη ένα πρόγραμμα αναστήλωσης των κιόνων του περιστυλίου του ναού, ύψους περίπου 13 μέτρων, πέραν των τριών που στέκονταν ορθοί ήδη από την αρχαιότητα, τους οποίους είδε και ο Θειρσίος: Tracy 2007, 32 εικ. 14.

[31] Βρίσκεται 42 περίπου χιλιόμετρα νοτιοδυτικά της Κορίνθου, κοντά στο όρος Προφήτης Ηλίας,

σε υψόμετρο 320 μέτρων. Πρόκειται για το αρχαίο *Φλιάσιον Πεδίον*, που πήρε το όνομά του από τον αρχαίο Φλ(ε)ιούντα, που βρίσκεται στην περιοχή.

[32] Η προαναφερθείσα εικαστική θα πρέπει να είναι η Παναγία η Ραχιώτισσα, που βρίσκεται πάνω στην Ακρόπολη του αρχαίου Φλ(ε)ιούντα. Σύμφωνα με τον Καθηγητή Μπούρα, ήταν ένας μικρός δικιόνιος σταυροειδής εγγεγραμμένος ναός των αρχών του 13ου αι., ο οποίος, αφού ερειπώθηκε (άγνωστο πότε), ξανακτίστηκε με μορφή μονόχωρης ξυλόστεγης βασιλικής με δικλινή τη στέγη (Μπούρας 1991-1992, 39-46). Στον ναό είναι ενσωματωμένος μεγάλος αριθμός σπολίων, προερχομένων εν μέρει από το παρακείμενο Ιερό του Ασκληπιού.

[33] Ο Φλ(ε)ιούς ήταν αρχαία πόλη-κράτος της Πελοποννήσου, κτισμένη στο Φλιάσιο Πεδίο, στα νοτιοδυτικά του σημερινού νομού Κορινθίας, 3,5 χλμ. βορειοδυτικά της Νεμέας και στις όχθες του Ασωπού ποταμού, που σήμερα είναι πλέον χείμαρρος. Σε διαδοχικές ανασκαφές, που διεξήχθησαν από το 1924 έως το 1970, αποκαλύφθηκαν τα χαμηλότερα εδώλια του θεάτρου, τα θεμέλια της σκηνής, τα σχεδόν συνεχόμενα προς τον νότο θεμέλια του λεγόμενου παλατιού και ένα κομμάτι αναλημματικού τοίχου. Φωτογραφίες από τις ανασκαφικές εργασίες του 1924 υπάρχουν στο αρχείο της Αμερικανικής Σχολής Κλασικών Σπουδών: <http://www.Ascsa.Net/id/archives/image/p%200018>. Ψηλότερα στον λόφο διατηρούνται σπόνδυλοι κιόνων και αρχαίο οικοδομικό υλικό: βλ. Alcock 1991, 437-439 επκ. 6-7.- Στον χώρο του αρχαίου οικισμού διεξάγονται τα τελευταία χρόνια έρευνες από Γερμανούς αρχαιολόγους: βλ. Maran κ.ά. 2004/1, 1-57.

[34] Ο λόφος Γκορτσούλι και ο αρχαιολογικός του χώρος βρίσκονται κοντά στον αρχαιολογικό χώρο της Μαντινείας. Στη θέση αυτή υπήρχε εκτεταμένος οικισμός και ακρόπολη των Πρωτοελλαδικών χρόνων. Στους αρχαϊκούς χρόνους η πόλη μεταφέρθηκε στον επίπεδο χώρο, δηλαδή στη θέση του αρχαιολογικού χώρου της αρχαίας Μαντινείας. Τα ερείπια της «αρχαιοτάτης και μεγίστης πόλεως των κατά την Αρκαδίαν», σύμφωνα με τον Πολύβιο, που θα πρέπει να βρισκόταν ακόμη σε μεγάλη ακμή κατά τους ρωμαϊκούς χρόνους (Παυσανίας, *Ελλάδος Περιήγησις* 8, 4-10,1), αποκαλύφθηκαν κατά τις ανασκαφές που έγιναν το 1887-1889 από τη Γαλλική Αρχαιολογική Σχολή. Ο Γάλλος αρχαιολόγος Fougeres έφερε στο φως σχεδόν ολόκληρα τα τείχη της πόλης με τους 126 πύργους και τις 10 πύλες, καθώς και την Αγορά, έναν ορθογώνιο χώρο, όπου κατέληγαν οι κεντρικές αρτηρίες της πόλης. Σε έναν από τους δρόμους, την οδό της Τεγέας, υπήρχε μεγάλη στοά με κίονες. Σήμερα σώζονται δέκα από αυτούς. Στις ίδιες ανασκαφές αποκαλύφθηκε αρχαίο θέατρο κοντά στην Αγορά, η σκηνή του οποίου διατηρείται σήμερα ανέπαφη. Οι ανασκαφές αποκάλυψαν επίσης τους ναούς της Ηρας και του Σωτήρος Διός, καθώς και το Βουλευτήριο της αρχαίας πόλης. Από το 1960 και εξής, ανασκαφές μικρής έκτασης και σωστικού χαρακτήρα που διενεργήθηκαν από την Αρχαιολογική Υπηρεσία, έφεραν στο φως οικοδομικά κατάλοιπα της πόλης, καθώς και ναϊκό οικοδόμημα στον λόφο Γκορτσούλι: βλ. Winter 1987, 235-246: Α.Β. Καραπαναγιώτου, «Μαντίνεια», Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού, αναρτήθηκε στο: <http://odysseus.culture.gr> [ημερ. Προσβ. 2012].

[35] Στην αριστερή πλευρά του δρόμου από Λεβίδι προς Κανδήλα, 30 χλμ. από την Τρίπολη και 8 χλμ. από το Λεβίδι, βρίσκεται πάνω σε ύψωμα η αρχαία αρκαδική ακρόπολη του Ορχομενού. Ο Όμηρος την ανέφερε ως πολύμηλον, που σημαίνει πλούσια σε πρόβατα. Πρωτοκατοικήθηκε στα Γεωμετρικά χρόνια. Για μεγάλο χρονικό διάστημα ήταν το κέντρο της Αρκαδίας και μέχρι τον 5ο π.Χ. αιώνα εθεωρείτο και έδρα των βασιλέων της. Όταν επισκέφτηκε ο Παυσανίας την πόλη, την βρήκε σε παρακμή. Η ακρόπολη βρίσκεται στην κορυφή του βουνού, όπου υπάρχουν ερείπια του ναού της Αρτέμιδος, της αγοράς και των τειχών. Υπάρχει επίσης αξιόλογο αρχαίο θέατρο του 3ου αι. π.Χ., που διατηρείται σε καλή κατάσταση: βλ. Winter 1987, 235-246: Βόγγας 2004.

[36] Η Στύμφαλος ήταν πόλη της αρχαίας Αρκαδίας, που σήμερα ανήκει διοικητικά στον νομό Κορινθίας. Κοντά στην πόλη βρισκόταν η λίμνη Στυμφαλία, όπου ο Ηρακλής σκότωσε τις Στυμφαλίδες Όρνιθες: βλ. Σπηλιοπούλου – Μητροπέτρου 2012, 221-222.- Δίπλα στον οικισμό Κιόνια, στη βόρεια όχθη της λίμνης, βρίσκονται τα ερείπια της αρχαίας πόλης της Στυμφάλου, που πρωτοήρθαν στο φως το 1930 με τις ανασκαφές του αρχαιολόγου Αναστασίου Ορλάνδου. Το 1990 η Αρχαιολογική Εταιρεία παραχώρησε τα ανασκαφικά δικαιώματα στο Καναδικό Ινστιτούτο και το 1994 ο Williams ξεκίνησε σειρά ερευνητικών αποστολών που συνεχίστηκαν έως το 2001.

Ήλθαν στο φως δρόμοι, οικίες, αμυντικές υποδομές, το θέατρο, η παλαίστρα και άλλα υπολείμματα της υστεροκλασικής και ελληνιστικής Στυμφάλου: βλ. Rupp – Tomlinson 2007, 142-144.

[37] Η αρχαία Σικυώνα βρίσκεται στην δυτική Κορινθία, 3 χλμ νοτιοδυτικά του Κιάτου, κοντά στο χωριό του Βασιλικού. Στην αρχαιότητα συνόρευε με την Κόρινθο προς ανατολάς, την Αχαΐα προς δυμάς, τον Αρκαδικό Φλιούντα και τη Στύμφαλο προς νότον. Η πόλη ιδρύθηκε τον 8ο αι. π.Χ. και ήκμασε στην αρχαϊκή περίοδο υπό την τυραννία των Ορθαγοριδών με λαμπρότερο εκπρόσωπό της τον Κλεισθένη. Οι πρώτες ανασκαφές έγιναν στον χώρο του θεάτρου από την Αμερικανική Σχολή Κλασικών Σπουδών, μεταξύ του 1886 και 1898, οπότε και αποκαλύφθηκε ολόκληρο το σιηνικό οικοδόμημα: βλ. Tracy 2007, 36-37. Η Αρχαιολογική Εταιρεία διεξήγαγε συστηματικές ανασκαφές στη Σικυώνα μεταξύ των ετών 1920 και 1926 υπό την διεύθυνση του Αλέξανδρου Φιλαδελφέως, από το 1933 έως το 1941 και από το 1951 έως το 1954 υπό τον Αναστάσιο Ορλάνδο, και από το 1982 έως το 1988 υπό την Καλλιόπη Κρυστάλλη-Βότση. Οι ανασκαφικές δραστηριότητες της Εταιρείας επικεντρώθηκαν στον χώρο της Αρχαίας Αγοράς και έφεραν στο φως ένα ναό, παλαίστρα, βουλευτήριο, μακρά στοά, και τμήμα του κοίλου του θεάτρου. Βλ. γενικά Deltou 2009, 176-190: Lolos 2011: <http://www.sikyon.com/index.html>.- Τα τελευταία χρόνια συνεχίζεται στην περιοχή η ανασκαφική έρευνα, ενώ διεξάγεται και έρευνα επιφανείας: βλ. Lolos κ.ά. 2012: 305-326.

[38] Η αρχαία Κόρινθος κατοικήθηκε ήδη από τα νεολιθικά χρόνια (6500-3250 π.Χ.), η μεγάλη της όμως ακμή αρχίζει από τον 8ο αι. π.Χ. Δείγμα της κορινθιακής πρωτοπορίας αποτελεί ο αρχαϊκός δωρικός ναός του Απόλλωνα (540 π.Χ.), το μόνο σχεδόν κτίσμα που διασώθηκε εν μέρει από την ολοσχερή καταστροφή που επέφερε στην πόλη ο Ρωμαίος στρατηγός Λεύκιος Μόμμιος, το 146 π.Χ. Η Κόρινθος επανοικίζεται από τον Ιούλιο Καίσαρα το 44 π.Χ. ως ρωμαϊκή αποικία. Το κέντρο της οργανώνεται νότια του ναού του Απόλλωνα και περιλαμβάνει καταστήματα, μικρούς ναούς, κρήνες, λουτρό και άλλα δημόσια κτήρια, όπως ωδείο και θέατρο. Το 267 μ.Χ., με την εισβολή των Ερούλων, αρχίζει η παρακμή της Κορίνθου, η οποία ωστόσο επιζεί, παρά τις επανειλημμένες καταστροφές και εισβολές, μέχρι την απελευθέρωσή της από τους Τούρκους, το 1822. Περιορισμένη σε έκταση και αποτελέσματα έρευνα έγινε κατά τα έτη 1892 και 1906 από τον Α. Σκιά με δαπάνες της Αρχαιολογικής Εταιρείας. Συστηματικές ανασκαφές στην περιοχή άρχισαν το 1896 από την Αμερικανική Σχολή Κλασικών Σπουδών, οι οποίες συνεχίζονται έως σήμερα: βλ. Tracy 2007, 30 εικ. 12: 31 εικ. 13: 36.

[39] Στην Ισθμία, ανατολικά της Κορίνθου, βρίσκεται το ιερό του Ποσειδώνος, όπου ελάμβαναν χώρα οι Πανελλήνιοι αγώνες των Ισθμίων: βλ. Broneer 1953, 182-195: Broneer 1971. Το μεγαλύτερο μέρος του αρχιτεκτονικού υλικού του ναού διασκορπίστηκε και χρησιμοποιήθηκε στην κατασκευή ενός μεταγενέστερου τείχους. Κοντά στον χώρο του ιερού έχουν εντοπιστεί στον βράχο τα κατάλοιπα του αρχαίου σταδίου, τα ερείπια του ηρώου του Παλαίμωνα, καθώς και τα κατάλοιπα ενός θεάτρου, ενός ρωμαϊκού λουτρού και του τείχους της πόλεως: βλ. Broneer 1973.

[40] Κόικου 2009, 69-116.

[41] Κόικου 2009, 58.

[42] Thiersch 1840.

[43] Minner 2006, 105 υποσημ. 1.

[44] Φίτσεν 2000, 223 υποσημ. 47 και 112.

Βραχυγραφίες

Κασιμάτη (επιμ.) 2000 = Baumstark (hrsg.) 1999: Κασιμάτη, Μ. (επιμ.), *Αθήνα-Μόναχο. Τέχνη και πολιτισμός στη νέα Ελλάδα*, Κατάλογος Έκθεσης της Εθνικής Πινακοθήκης – Μουσείου Αλεξάνδρου Σούτζου σε συνεργασία με το Εθνικό Ιστορικό Μουσείο (Αθήνα, 5.4 – 3.7.2000), Αθήνα, Υπουργείο Πολιτισμού, Αθήνα = Baumstark, R. (hrsg.), *Das neue Hellas. Griechen und Bayern zur Zeit Ludwigs I.* Katalog zur Ausstellung des Bayerischen Nationalmuseums (München, 9. November 1999 bis 13. Februar 2000), Hirmer Verlag, München.

Κόρκα (επιστημονική επιμ.) 2007 = Korka (ed.) 2007: Κόρκα, Ε. (επιστημονική επιμ.), *Ξένες Αρχαιολογικές Σχολές στην Ελλάδα από τον 19ο στον 21ο αιώνα* = Korka, E. (ed.), *Foreign Archaeological Schools in Greece from the 19th to the 21st Century*. Υπουργείο Πολιτισμού. Γενική Διεύθυνση Αρχαιοτήτων και Πολιτιστικής Κληρονομιάς. Τμήμα Ελληνικών και Ξένων Επιστημονικών Ιδρυμάτων, Αθήνα.

Παπαγεωργίου-Βενετάς (επιμ.) 2002 = Papageorgiou-Venetas (hrsg.) 2002: Παπαγεωργίου-Βενετάς, Αλ. (επιμ.), *Η οθωνική Ελλάδα και η συγκρότηση του ελληνικού κράτους*, Ευρωπαϊκό Πολιτιστικό Κέντρο Δελφών - Goethe Institut Athen, Εκδόσεις Οδυσσέας, Αθήνα = Papageorgiou-Venetas, Al. (hrsg.), *Das ottonische Griechenland. Aspekte der Staatswerdung*, Εκδόσεις Οδυσσέας, Αθήνα.

Βιβλιογραφία

- Alcock, S., 1991, "Urban Survey and the Polis of Phlius", *Hesperia* 60, 421-463.
- Ασβεστά, Α. - Guilmet, C. 2007, «Η "Περιήγηση" και οι τοπογράφοι (1800-1820)», στο: Γεωργοπούλου, Μ. κ.ά. (επιμ.), *Στα βήματα του Πανσανία. Η αναζήτηση της ελληνικής Αρχαιότητας*, Κότινος, Αθήνα, 155-168.
- Βασιλάτος, Ν. 1994, *Λάρισα. Η Ακρόπολη του Άργους / Larissa. The Acropolis of Argos*, Αθήνα.
- Blouet, G.-A. 1831-1838, *Expédition scientifique de Morée, ordonnée par le gouvernement français. Architecture, sculptures, inscriptions et vues du Péloponèse, des Cyclades et de l' Attique, mesurées, dessinées, recueillies et publiées* (Abel Blouet, with Amable Ravoisié, Achille Poirot, Félix Trézel and Frédéric de Gournay), 3 τόμ., Paris.
- Βόγγας, Κ. 2004, *Ο Αρχαίος Αρκαδικός Ορχομενός. Οδοιπορικό στα μονοπάτια της ιστορίας*, Γκοβόστης, Αθήνα.
- Broneer, O., 1953, "Isthmia Excavations", *Hesperia* 22, 182-195.
- Broneer, O., 1971, *Isthmia I. Temple of Poseidon*, Princeton.
- Broneer, O., 1973, *Isthmia II. Topography and Architecture*, Princeton.
- Deltsou, E. 2009, "Researching Biographies of Archaeological Sites: The Case of Sikyon", *Public Archaeology* 8, 176-190.
- Δημάδης, Α.Κ. 2013, «Οι προϋποθέσεις για την πρώτη μετάφραση ελληνικού μυθιστορήματος σε άλλη γλώσσα μετά το 1830: Ο Εξόριστος του 1831 του Αλεξάνδρου Σούτσου», στο: Α.Κ. Δημάδης, *Πεζογραφία και εξουσία στη νεότερη Ελλάδα*, Εκδόσεις Αρμός, Αθήνα, 13-58.
- Dodwell, E. 1819, *A Classical and Topographical Tour through Greece, during the years 1801, 1805, 1806*, 2 τόμ., London.
- Dodwell, E. 1834, *Views and descriptions of cyclopiian or pelagian remains in Greece and Italy*, London.
- Δωροβίνης, Β. 1980, «Η παραδοσιακή αρχιτεκτονική στο Άργος», *ΑΑΑ* 12, 1ο τεύχ. 2, 163-206.
- Estermann, A. 1991, *Die deutschen Literatur-Zeitschriften 1815-1850. Bibliographien, Programme, Autoren. Band 1: 1645 - 1814. 2. verbesserte und erweiterte Auflage*, Saur Verlag, München u. a.
- Fittschen, Kl. 2002, "Das antike Erbe im «Neuen Griechenland». Die Archäologie unter König Otto zwischen Wunsch und Wirklichkeit", στο: Παπαγεωργίου-Βενετάς (επιμ.), 205-220.
- Gell, W. 1810, *The Itinerary of Greece, with a commentary on Pausanias and Strabo, and an account of the Monuments of Antiquity at present existing in that country, compiled in the years 1801-2-5-6*, London.
- Goette, H.R. - Palagia, O. (hrsg.), 2005, *Ludwig Ross und Griechenland. Akten des Internationalen*

- Kolloquiums, Athen, 2.-3. Oktober 2002* = Goette, H.R. – Παλαγγιά, Ο. (επιμ.), *Ludwig Ross και η Ελλάδα, Πρακτικά του Διεθνούς Συνεδρίου, Αθήνα, 2-3 Οκτωβρίου 2002*, Rahden/Westf., Verlag Marie Leidorf GmbH.
- Jantzen, U. κ.ά. 1975, *Führer durch Tiryns*, Athen.
- Kirchner, H.-M. 1996, *Friedrich Thiersch. Ein liberaler Kulturpolitiker und Philhellene in Bayern*, in: *Veröffentlichungen des Instituts für Geschichte Osteuropas und Südosteuropas der Universität München* 16, München.
- Kirchner, H.-M. 2002, "Friedrich Thiersch und die Gründung der Otto-Universität", στο: Παπαγεωργίου-Βενετάς (επιμ.), 179-188.
- Κόικου, Α. 2009, *Η μέριμνα για τις αρχαιότητες στην Ελλάδα και τα πρώτα μουσεία*, Εκδόσεις Καπόν, Αθήνα (Β' έκδ.).
- Lolos, Y. 2011, *Land of Sikyon; archaeology and history of a Greek city-state*. Hesperia, supplement 39.
- Lolos, Y., κ.ά. 2012, "Surveying the Sikyonian plateau: integrated approach to the study of an ancient cityscape", in: *Proceedings of the 5th Congress of the Greek Archaeometric Society*, Athens, 305-326.
- Linton, W. [18--], *The Scenery of Greece in Islands*, London, New York, Cassel, Petter, and Galpin.
- Maran, J. κ.ά. 2004/1, "Interdisziplinäre landschaftsarchäologische Forschungen im Becken von Phlious", *Archäologischer Anzeiger*, 1-57.
- Miller, G. St. 2005, *Νεμέα. Μουσείο και Αρχαιολογικός Χώρος*, μτφρ. Φ.Α. Μπαλλά, Τ.Α.Π.Α., Αθήνα.
- Minner, I. 2006, *Ewig ein Fremder im fremden Lande. Ludwig Ross (1806-1959) und Griechenland*. Biographie, in: *Peleus. Studien zur Archäologie und Geschichte Griechenlands und Zyperns*. Herausgegeben von Reinhard Stupperich und Heinz A. Richter, Band 36, Bibliopolis. Mannheim und Möhnesees.
- Μουστάκα, Α. 2005, «Ο Ludwig Ross στην Πελοπόννησο», στο: H.R. Goette - O. Palagia (επιμ.), *Ludwig Ross και η Ελλάδα, Πρακτικά του Διεθνούς Συνεδρίου, Αθήνα, 2-3 Οκτωβρίου 2002*, Rahden/Westf., Verlag Marie Leidorf GmbH, 233-249.
- Μπούρας, Χ. 1991-1992, «Παναγία η Ραχιώτισσα», *ΔΧΑΕ* 16, 39-46. Niemeier, W.D. 2007, «Γερμανικό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο Αθηνών», στο: Κόρκα (επιστημονική επιμ.), 88-101.
- Ντελόπουλος, Γ. 2009, «Το φρούριο Λάρισα του Άργους», στο: Χ.Π. Μπαλόγλου – Β.Ι. Ζάχος (επιστημονική επιμέλεια), *Το Άργος κατά τον 19ο αιώνα. Πρακτικά Συνεδρίου Αργειακών Σπουδών (Άργος 5-7 Νοεμβρίου 2004)*, Σύλλογος Αργείων «Ο Δαναός», Άργος, 273-282.
- Papadimitriou, A. 2001, *Tiryns. Historischer und archäologischer Führer*, Athen. Peek, S., 1965, "Cottas Morgenblatt für gebildete Stände. Seine Entwicklung und Bedeutung unter der Redaktion der Brüder Hauff (1827-1865)", in: *Börsenblatt für den Deutschen Buchhandel* 42, 947-1064.
- Πιττερός, Χρ. 2012, «Το σπίτι του "Μακρυγιάννη" στο Άργος», *Αργειακή Γη* 5, 69-99.
- Ραγκαβής, Α.Ρ., 1894-1930, *Απομνημονεύματα Α'-Δ'*, Αθήναι.
- Rupp, W.D. - Tomlinson, E.J. 2007, «Καναδικό Ινστιτούτο στην Ελλάδα», στο: Κόρκα (επιμ.), 138-149.
- Σιμόπουλος, Κ. 1970-1975, *Ξένοι ταξιδιώτες στην Ελλάδα, Α'-Γ'*, Αθήνα.
- Σπηλιοπούλου, Ι. – Μητροπέτρου, Έ. 2012, «Ο αργολικός κύκλος της γεωμυθολογίας του Ηρακλή», *Πλάτων* 58, 203-241.
- Scholler, H. 1993, "Die Entwicklung des neuen griechischen Staates aus der Sicht Friedrich von Thierschs", in: G. Grimm - Th. Nikolaou (hrsg.), *Bayerns Philhellenismus, Symposium an der Ludwig-Maximilians-Universität München* 22. und 23. November 1991, Veröffentlichungen des Instituts für Orthodoxe Theologie, Band 1, München, 67-82.
- Stark, C.B., 1880, *Geschichte der Archäologie der Kunst*, Leipzig. Stoneman, R. 1996, *Αναζητώντας την Κλασική Ελλάδα*, μτφρ. Ε. Αγγελομάτη-Τσουγκαράκη, MIET, Αθήνα.
- Thiersch, F. v. 1840, "Über die Topographie von Delphi", *Abhandlungen der Akademie München* 3/I, 3-74.
- Thiersch, F. v. 1855, *De l'état actuel de la Grèce et des moyens d' arriver à sa restauration*, Leipzig = Τίρς, Φρειδερίκος, 1972, *Η Ελλάδα του Καποδίστρια. Η παρούσα κατάσταση της Ελλάδος (1828-1833) και τα μέσα για να επιτευχθεί η ανοικοδόμησή της*, 2 τμ., Α. Σπήλιου, μτφρ. ελληνικής έκδοσης, Αθήνα.
- Thiersch, H.W.J. 1866, *Fr. Thiersch's Leben, I-II*, Leipzig-Heidelberg. Tracy, V.St. 2007, «Αμερικανική Σχολή Κλασικών Σπουδών στην Αθήνα», στο: Κόρκα (επιμ.), 25-37.
- Τσιγκαλάκου, Φ.-Μ. 2007, *Η Αθήνα με τα μάτια των ζωγράφων-περιηγητών 16ος-19ος αιώνας* =

Tsigakou, F.-M., *Athens through the eyes of artists-travellers 16th-19th centuries*, Εκδόσεις “Τέχνης Οίστρος”, Αθήνα.

Φίτσεν, Κλ. 2000, «Αρχαιολογικές έρευνες στην Ελλάδα στην εποχή του βασιλιά Όθωνα», 1832-1862, στο: Κασιμάτη (επιμ.), 213-228 = Fittschen, Kl. 1999, "Archäologische Forschungen in Griechenland zur Zeit König Ottos", in: Baumstark (hrsg.), 133-147.

Χρήστου, Θ. 2000, «Η ίδρυση του Πανεπιστημίου», στο: Κασιμάτη (επιμ.), 57-70.

Winter, F.E. 1987, "Arkadian Notes I: Identification of the Agora Buildings at Orchomenos and Mantinea", *EMC/Classical Views* 31, 235-246.

Πηγές εικόνων

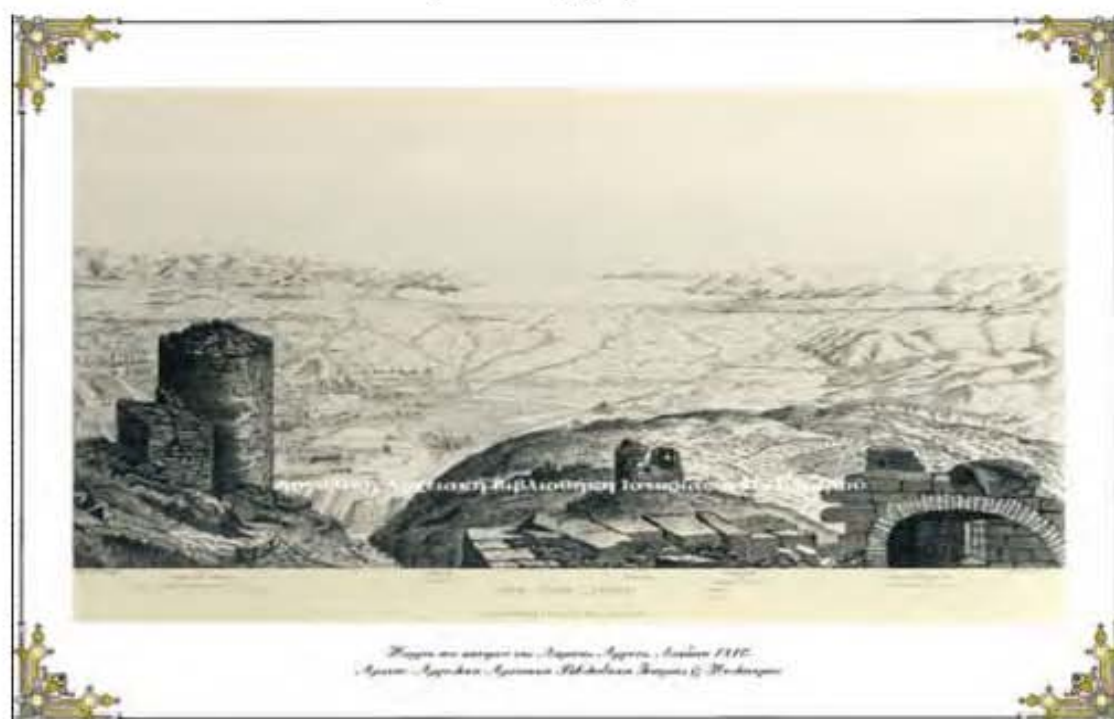
Εικ. 1-8: Αργολική Αρχαιακή Βιβλιοθήκη Ιστορίας και Πολιτισμού (www.argolikivivliothiki.gr).

Θα ήθελα να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες στον κύριο Αναστάσιο Τσάγκο, Γενικό Γραμματέα της Αργολικής Αρχαιακής Βιβλιοθήκης, για την παραχώρηση της άδειας δημοσίευσης των εικόνων.

Εικ. 3 Άργος. Άποψη της Λάρισσας από τον λόφο της Δειράδας. Χαλκογραφία:
Gell 1810.

Εικ. 4 Άργος. Οι πύργοι του φρουρίου Λάρισα. Πανοραμική άποψη της αργολικής πεδιάδας. Χαλκογραφία: Gell 1810.

Εικ. 5 Η Πύλη των Λεόντων στις Μυκήνες. Επιχρωματισμένη λιθογραφία:
Dodwell 1834.

Εικ. 6 Ο ναός του Νεμείου Διός, 1831. Χαλκογραφία: Blouet 1831-1838.

Εικ. 7 Η λίμνη της Στυμφαλίας (1857), σήμερα στην Κορινθία, ενώ στην αρχαιότητα ανήκε στην Αρκαδία. Στο βάθος διακρίνεται το όρος Κυλλήνη. Ατσαλογραφία: Linton [18-?].

Εικ. 8 Άποψη του αρχαιολογικού χώρου της Κορίνθου, 1831. Στη μέση διακρίνονται τα ερείπια του ναού του Απόλλωνα και στο βάθος υψώνεται το φρούριο του Ακροκορίνθου. Χαλκογραφία: Blouet 1831-1838.

“Η ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ ΣΤΗΝ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟ”

αφ.2

Διημερίδα

“Η ΙΣΤΟΡΙΚΗ και ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ ΣΤΗΝ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟ, ΟΠΩΣ ΠΡΟΚΥΠΤΕΙ ΑΠΟ ΤΑ ΑΡΧΕΙΑ ΤΩΝ Γ.Α.Κ. ΝΟΜΩΝ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ ΚΑΙ ΑΡΧΕΙΑ ΑΛΛΩΝ ΦΟΡΕΩΝ”

Συνδιοργανωτές Διημερίδας:

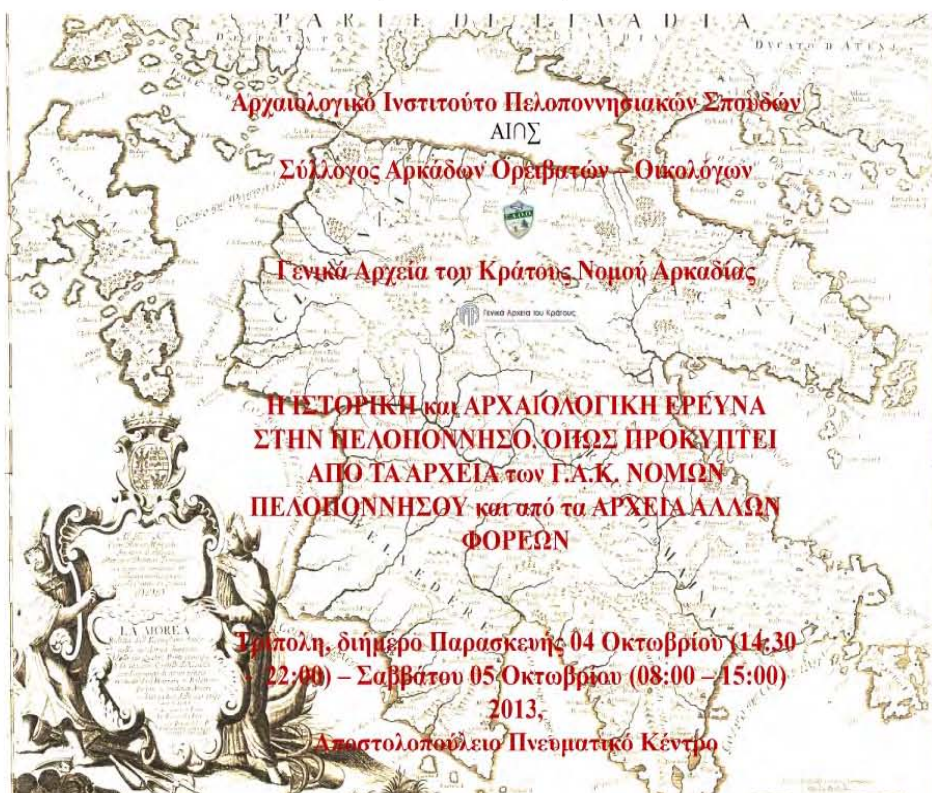

Σύλλογος Αρκάδων

Νομού Αρκαδίας

Ορειβατών-Οικολόγων

ΠΡΑΚΤΙΚΑ

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Τρίπολη 2014